

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra mezinárodního práva

Diplomová práce

Mezinárodní ochrana práv dítěte

Matěj Krupa

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Monika Bayerová, Ph.D.

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 16. 3. 2016

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 16. 3. 2016

Podpis:

Tímto děkuji paní doc. PhDr. Stanislavě Hýbnerové, CSc. za cenné rady, paní JUDr Monice Bayerové, Ph.D. za spolupráci při dokončování této práce a kolektivu Regiment Hradčanská za vytvoření podnětného studijního prostředí.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Historie vývoje ochrany práv dětí na mezinárodní úrovni	6
2.1 Deklarace práv dítěte z roku 1924	6
2.2 Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948	8
2.3 Deklarace práv dítěte z roku 1959	9
2.4 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966	11
2.5 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966	12
3. Úmluva o právech dítěte z roku 1989	14
3.1 Úvod.....	14
3.2 Historie.....	15
3.3 Text Úmluvy o právech dítěte.....	17
3.3.1 Preambule Úmluvy o právech dítěte	18
3.3.2 Mechanismy implementace Úmluvy o právech dítěte	19
3.3.3 Definice dítěte podle Úmluvy o právech dítěte	20
3.3.4 Základní principy Úmluvy o právech dítěte	24
3.3.5 Občanská práva a svobody dítěte podle Úmluvy o právech dítěte.....	33
3.3.6 Rodinné prostředí a alternativní péče podle Úmluvy o právech dítěte	34
3.3.7 Práva postižených dětí, zdravotní péče a sociální zabezpečení podle Úmluvy o právech dítěte.....	35
3.3.8 Vzdělání, volný čas a kulturní aktivity podle Úmluvy o právech dítěte	36
3.3.9 Zvláštní ochranná opatření podle Úmluvy o právech dítěte.....	37
3.3.10 Výbor OSN pro práva dítěte.....	38
3.3.11 Závěrečná ustanovení Úmluvy o právech dítěte.....	41
3.4 Úmluva o právech dětí a Česká republika.....	42
4. Opční protokoly k Úmluvě o právech dítěte.....	45
4.1 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (OPSC).....	46
4.2 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů (OPAC).....	48

4.3 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení (OPIC)	52
5. Regionální ochrana práv dětí	55
5.1 Rada Evropy	56
5.2 Organizace amerických států (OAS).....	59
5.3 Organizace africké jednoty (OAU) – dnes Africká unie.....	62
6. Závěr	65
Seznam zkratk	69
Seznam použité literatury a pramenů.....	70
Monografie	70
Periodika	72
Právní dokumenty	74
Webové stránky.....	78
Abstrakt.....	80
Summary.....	81
Klíčová slova / Key words.....	82

1. Úvod

Z morálního hlediska není pochyb, že veškeré děti mají právo na ochranu jejich práv – právo na přežití a náležitý rozvoj jejich schopností. Děti, jako zvláštní skupina mladých lidí, jež nedosáhla věku dospělosti, v lidské společnosti zaujímají výsadní postavení. Jedná se o skupinu lidí zvláště zranitelnou, závislou na svém okolí, jejíž přirozený a zdravý vývoj záleží na řádném uspokojení celé řady jejich potřeb. Uspokojení a zabezpečení těchto potřeb je předpokladem jejich vývoje do fyzicky i psychicky zdravého, náležitě vzdělanostně vybaveného dospělého člena společnosti. Zabezpečení těchto potřeb je biologickým úkolem rodiny dítěte a s jeho postupným vývojem a přibýváním dodatečných potřeb i úkolem řady dalších společenských institucí – škol, zařízení zdravotnické péče atd. Kromě uvedeného morálního hlediska nutnosti ochrany dětí vycházejícího z jejich slabšího společenského postavení a principu solidarity je nezanedbatelným faktorem určujícím potřebu chránit děti i ekonomická stránka věci – děti představují budoucí generace, které lidská společnost nutně potřebuje jednak v zájmu sebezachování a také ve vlastním zájmu hospodářském, vycházejíc z myšlenky, že lidé, kterým byla v nejcitlivějším období lidského života, v době dětství, poskytnuta náležitá péče a ochrana, budou pro budoucí ekonomickou činnost (a život vůbec) vybaveni podstatně lépe než děti zanedbávané a poškozované. Současně je ochrana práv dětí vyjádřením jednoho ze základních a nejsilnějších lidských pudů – pudu rodičovského, velícího člověku v rámci zachování jeho druhu ochraňovat své potomky.¹ Ochrana dětí a jejich práv je předmětem celé řady nejrůznějších prostředků, k tomu určených – podstatou této práce potom je popsat způsob, jakými prostředky jsou v dnešní době chráněna práva dětí na mezinárodní úrovni. Ochrana dětí spadá hlavně do jeho dvou odvětví – do odvětví práva humanitárního, poskytujícího dětem ochranu během ozbrojených konfliktů a do obecného práva lidských práv, jež ohledně ochrany práv dětí dnes zaujímá dominantní pozici.

Historie dnešního pojetí lidských práv se začala psát v pozdním 17. století, kdy práce filozofů, jakým byl např. John Locke, vedla ke vzniku teorie přirozeného práva –

¹ L KRINGELBACH, Morten L. et al. A Specific and Rapid Neural Signature for Parental Instinct. *PLoS ONE*. 2008, 2(3), 1-7. DOI: A Specific and Rapid Neural Signature for Parental Instinct. Dostupné také z: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0001664>

daného každému člověku už jen na základě faktu, že se jedná o člověka a garantující mu určitá práva a svobody. Tato teorie byla dále rozvedena teoretickou školou navazující na učení Immanuela Kanta v 18. století, zdůrazňující vztah mezi dostatečnou rozumovou kapacitou a případným omezením subjektivních práv v případě jejího nedostatku, jež položila základy myšlenky, že pouze dostatečně rozumově vybavený člověk může řádně vykonávat svá práva – což v kontextu tehdejší doby znamenalo odepření výkonu práv ženám a dětem² (myšlenka, která je dodnes reflektována v možném omezení způsobilosti k právním jednáním některých osob), způsobující tak určitý úkrok stranou ve vývoji myšlenky univerzality lidských práv. Krok od teorie lidských práv k praxi byl umožněn v 19. století vznikem moderního pojetí konstitučního státu, dávající tak vzniknout první kategorii lidských práv – práv občanských a v následném boji o politickou svobodu kategorii druhé – právům politickým. Tehdy se ještě nejednalo o lidská práva v dnešním smyslu, když veškerá tato práva byla úzce svázána se státní příslušností. Třetí kategorie lidských práv – práva sociální – vzniknuvší v první polovině 20. století je potom reflexí změny společenských hodnot směrem ke spravedlivějšímu rozdělení zdrojů a společenské rovnosti.³ Vznik systému ochrany lidských práv v dnešním smyslu je potom spojen s poválečnou činností OSN a její Všeobecnou deklarací lidských práv (o které více níže). Přijetím této mezinárodní smlouvy došlo k transformaci práv chráněných na základě příslušnosti k určitému státu, do univerzálně platných lidských práv, chráněných na základě příslušnosti k druhu – člověk. Došlo tak ke vzniku systému lidských práv v moderním slova smyslu – systému přirozených lidských práv, které jsou univerzální, nezcizitelné, nedělitelné, vnitřně provázané, garantované všem lidem rovně a věčně, lidských práv reflektujících základní lidské potřeby, stanovících minimální standard ochrany práv lidí, bez kterého lidé nemohou důstojně žít.⁴ Položením základů takového systému započal další proces, vycházející z předpokladu, že Všeobecná deklarace lidských práv je pouhým počátkem postupného vývoje standardu ochrany lidských práv. Tzv. „proliferační“ lidských práv je

² QUENNERSTEDT, Ann. Children, But Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the "3 p's". *The International Journal of Children's Rights*. 2010, 18(4), 625. DOI: 10.1163/157181810X490384. ISSN 0927-5568. Dostupné také z: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/10.1163/157181810x490384>

³ Tamtéž, str. 627.

⁴ Viz např. článek 5 Vienna Declaration and Programme of Action ze dne 25. 6. 1993.

proces, jehož podstatou je rozšíření ochrany lidských práv pomyslného (ve smyslu výše uvedeného Kanta) racionálně uvažujícího muže o ochranu lidských práv dalších specifických skupin lidí se specifickými potřebami – žen, dětí, seniorů atd. prostřednictvím dalších instrumentů ochrany lidských práv garantující těmto skupinám osob zvláštní ochranu reflektující jejich zvláštní postavení.⁵ Myšlenka, že děti jsou skupinou lidí, která stojí ve zcela specifickém postavení ve společnosti má, jak vidno níže, dlouholetou tradici. Jejich potřeby a výjimečně zranitelné postavení jsou důvodem široké mezinárodní lidskoprávní regulace, která v průběhu let postupně zvyšuje standard ochrany jejich práv – dochází tak k proliferaci, množování, rozšiřování ochrany lidských práv o ochranu práv dětí. S rostoucím množstvím instrumentů otázky stran právní ochrany dětí, tak došlo ke vzniku specifického subsystému lidských práv – subsystému ochrany práv dětí.

Práva dětí jsou jednou z kategorií lidských práv – jedná se o soubor právních norem, jež se zaměřují na ochranu práv dětí, vycházejíc z myšlenky, že obecná ochrana lidských práv není v případě dětí dostatečná, a to vzhledem k jejich zvlášť zranitelnému postavení danému jejich věkem a sociálním postavením znemožňujícím aktivněji participovat na rozhodování, jež se jich dotýká. Mezinárodní právo veřejné, které je nejdůležitějším prostředkem ochrany lidských práv, potom práva dětí chrání na dvou úrovních, jednak je dětem zaručena ochrana jejich univerzálních práv (obecná ochrana práv dětí), a poté jsou děti chráněny instrumenty, jež se zaměřují specificky na ochranu práv dětí (speciální ochrana práv dětí).

Zásadní otázkou, jejíž zodpovězení určuje agendu subjektů tvořících mezinárodní lidskoprávní normy a promítá se právě v jednotlivých ustanoveních instrumentů ochrany práv dětí, je určení, zda děti mají vůbec možnost být nositeli práv, a pokud ano, zda mají specifická práva, daná pouze dětem. O nutnosti reflektovat a respektovat slabší postavení dítěte není sporu – dnes není v rámci mezinárodní lidskoprávní diskuze pochyb o nutnosti poskytnout dětem speciální ochranu,⁶

⁵ QUENNERSTEDT, Ann. Children, But Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the "3 p's". *The International Journal of Children's Rights*. 2010, 18(4), 627. DOI: 10.1163/157181810X490384. ISSN 0927-5568. Dostupné také z: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/10.1163/157181810x490384>

⁶ Viz např. téměř univerzální ratifikace Úmluvy OSN o právech dítěte.

problematickou ovšem je otázka v čem konkrétně taková ochrana spočívá. Ohledně konkrétních otázek stran různých práv dětí a úrovně jejich ochrany je rozhodování subjektů mezinárodního práva ovlivněno celou řadou faktorů – strategickými zájmy, politickými, ekonomickými, sociálními faktory atd. Na nejobecnější úrovni potom právní teorie tento problém řeší snahou zodpovědět morálně-filozofickou otázku: ačkoliv není pochyb o tom, že děti mají celou řadu práv pozitivních (vycházejících z právních předpisů), jsou vůbec děti nositelem práv v přirozenoprávním smyslu slova?⁷ Průběžně se vyvinuly dva základní teoretické myšlenkové proudy snažící se tento problém vyřešit. Prvním je tzv. „teorie vůle“ vycházející z předpokladu, že možnost být nositelem práva je definována jako způsobilost nabývat práva a zavazovat se k povinnostem prostřednictvím projevu vůle. Uvážení souběžného předpokladu, že děti nemají za všech okolností dostatečné rozumové kapacity, případně právní způsobilost k takovým projevům vůle, potom vede k zpochybnění faktu, zda děti vůbec mají způsobilost být nositelem přirozených morálních práv jako takových.⁸ V souladu s touto teorií je jedinou cestou jak dětem (byť nepřímo) poskytnout uvedená práva je přístup, kdy jednání zákonných zástupců dítěte je považováno za takové jednání, které by provedlo dítě v případě, že by bylo obdařeno potřebnou způsobilostí.⁹ Tento přístup tedy primárně spoléhá na stanovení povinností zákonných zástupců (a dalších vnějších subjektů) ve vztahu k dětem, nikoli na stanovení práv dětí vůči osobám. Na druhé straně potom stojí tzv. „zájmová teorie“, jež vychází z předpokladu, že morální práva vychází ze zájmů chráněných pozitivním právem – vzhledem k tomu, že děti mají bezpochyby také vlastní zájmy chráněné pozitivním právem, musí mít také způsobilost k tomu mít morální práva.¹⁰ Podstatou této teorie je potom myšlenka, že dětem by neměla být odepřena možnost mít morální práva jen proto, že nejsou dostatečně vyspělé, informované atd. k provedení vlastního rozhodnutí. Vyřešení tohoto sporu v konkrétním případě ovšem vede k další otázce – jaké povinnosti rodičů vůči dětem by mělo

⁷ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 23. ISBN 0415825911.

⁸ ALSTON, Philip, Stephen PARKER a John SEYMOUR. *Children, rights, and the law*. New York: Oxford University Press, 1992, s. 2. ISBN 0198257767.

⁹ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 24. ISBN 0415825911.

¹⁰ ALSTON, Philip, Stephen PARKER a John SEYMOUR. *Children, rights, and the law*. New York: Oxford University Press, 1992, s. 2. ISBN 0198257767.

pozitivní právo stanovit, případně jaké zájmy dětí by tedy měly být chráněny pozitivním právem? Přestože uvedený spor nemá definitivní řešení, existují teorie snažící se jej překlenout a nabídnout možnost, jakým způsobem určit, která konkrétní specifická práva dětí (zájmy) je třeba chránit. Např. John Eekelaar, vycházejíc ze zájmové teorie, dělí zájmy dětí (jež jsou chráněny pozitivním právem) do tří kategorií: základní zájmy, obsahující potřeby dítěte stran okamžité fyzické, emoční a duševní péče, vývojové zájmy, obsahující zájem na maximálním využití potenciálu dítěte prostřednictvím jeho přístupu k potřebným zdrojům a autonomní zájmy, zahrnující potřebu dítěte svobodně rozhodovat o svém životě.¹¹ Prakticky je potom vždy stanovení těchto specifických práv dětí, jež je třeba chránit, otázkou vůle normotvůrce – z níže uvedeného přehledu historického vývoje mezinárodní ochrany práv dětí a jeho současného stavu je zjevné, jaká specifická práva dětí jsou potom předmětem právní úpravy. Nejdůležitější mezinárodněprávní instrument ochrany práv dětí, Úmluva o právech dítěte z roku 1989, potom poskytuje dětem speciální ochranu jejich práv, jež je právní teorií dělena do 3 okruhů – tzv. „teorie 3 P“. Do prvního koše práv dětí – „Provision“ – spadají ustanovení chránící základní životní potřeby dítěte, druhý koš – „Protection“ – obsahuje ustanovení ohledně ochrany dětí před škodlivými vlivy, třetí koš – „Participation“ – ustanovení ohledně práv dětí účastnit se rozhodování, jež je ovlivňují.¹² Existuje tedy vícero různých metod dělení specifických práv dětí, založených na různých východiscích – zájmech dětí, okruzích práv upravených Úmluvou atd. Posledním teoretickým problémem potom je otázka, zda se na děti vztahují veškerá lidská práva stanovená v univerzálních instrumentech mezinárodní ochrany lidských práv, když sice ekonomická, sociální a kulturní práva nejsou předmětem kontroverze – na druhou stranu někteří komentátoři zpochybňují aplikovatelnost politických a ekonomických práv pro děti.¹³ Takto zjednodušený pohled na věc nemůže obstát tvář v tvář dnešnímu

¹¹ EEKELAAR, John. The Emergence of Children's Rights. *Oxford Journal of Legal Studies* [online]. 1986, 6(2), 161-182. DOI: 10.1093/ojls/6.2.161. ISSN 0143-6503. Dostupné z: <http://ojls.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/ojls/6.2.161>

¹² QUENNERSTEDT, Ann. Children, But Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the "3 p's". *The International Journal of Children's Rights*. 2010, 18(4), 621. DOI: 10.1163/157181810X490384. ISSN 0927-5568. Dostupné také z: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/10.1163/157181810x490384><http://booksandjournals.brillonline.com/content/10.1163/157181810x490384>

¹³ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 5. ISBN 9041110917.

pojetí nedělitelnosti lidských práv. Zároveň je třeba doplnit, že existují některá lidská práva, která na první pohled platí univerzálně pro všechny lidské bytosti, přesto jejich výkon dětmi nepřichází v úvahu – např. svoboda zvolit si místo pobytu.

2. Historie vývoje ochrany práv dětí na mezinárodní úrovni

2.1 Deklarace práv dítěte z roku 1924

Historicky prvním mezinárodněprávním instrumentem ochrany práv dětí je Deklarace práv dítěte (nebo také Ženevská deklarace) přijatá předchůdcem dnešní Organizace spojených národů – Společností národů roku 1924. Tato deklarace odráží snahu mezinárodní nevládní organizace Save the Children Fund, potažmo její zakladatelky Eglantyne Jebb, o pomoc dětem v zemích zasažených první světovou válkou. Eglantyne Jebb věřila, že jí deklarování katalogu práv dítěte pomůže v úsilí o pomoc dětem díky získání potřebného mezinárodněprávního rámce ochrany, který v té době zcela chyběl.¹⁴ Spolu s další nevládní organizací – International Council of Women, stojí za myšlenkou vytvoření Deklarace práv dítěte, jejíž text Eglantyne Jebb navrhla.¹⁵ Deklarace práv dítěte byla přijata Společností národů roku 1924, zároveň Společnost národů ustanovila Výbor péče o dítě sdružující zástupce jednotlivých států a zástupce nevládních organizací, jehož úkolem bylo řešit problémy související s ochranou tělesného rozvoje dítěte, sociální péče o dítě a jeho morálního a intelektuálního rozvoje.¹⁶ Roku 1934 byl text Deklarace znovu potvrzen členskými státy Společnosti národů, když prohlásily nutnost transpozice textu Deklarace do vlastních národních právních řádů. Formální význam této Deklarace zanikl spolu s koncem Společnosti národů roku 1946, přesto se jedná o milník ve vývoji práv dětí, jelikož poprvé v historii došlo prostřednictvím instrumentu mezinárodního práva k přihlášení se

¹⁴ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 8. ISBN 9041110917.

¹⁵ COHEN, Cynthia Price. The Role of Nongovernmental Organizations in the Drafting of the Convention on the Rights of the Child. *Human Rights Quarterly* [online]. 1990, 12(1), 137-147 [cit. 2016-03-03]. DOI: 10.2307/762172. ISSN 02750392. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762172?origin=crossref>

¹⁶ BŮŽEK, Antonín. Úmluva o právech dítěte z pohledu století dítěte. *Vychovávateľ*. 2010, 58(5), 7-14. ISSN 0139-6919. Dostupné také z: http://www.dcicz.org/userfiles/file/stoleti_ditete_a_prava_ditete.pdf

k myšlence potřeby zvláštní ochrany dětí a k vymezení některých jejich specifických práv.

Deklarace práv dítěte je tvořena preambulí a pěti články. Preambule deklaruje, že: „muži a ženy všech národností“ (v rámci smluvních států, kteří jsou adresáty vlastních povinností plynoucích z Deklarace) uznávají, že lidstvo je zavázáno poskytnout dětem ten nejlepší možný standard a zároveň jsou adresáti Deklarace povinni dítěti poskytnout minimální standard určený samotnými články Deklarace, a to bez ohledu na rasu, národnost nebo vyznání dítěte. V preambuli je možné spatřovat zárodek budoucích obecných právních zásad specifických pro ochranu práv dítěte – a to princip nejlepšího zájmu dítěte a princip ochrany práv dítěte bez diskriminace. Samotný stručný text Deklarace primárně reflektuje ekonomické, sociální, případně psychologické potřeby dítěte, nikoli jeho práva jako taková – je stanovena nejnižší úroveň uspokojení životních potřeb dítěte, která by měla být každému dítěti dostupná, přičemž tuto úroveň jsou dítěti povinni zajišťovat adresáti Deklarace – smluvní státy. Konkrétně se smluvní státy zavazují dítěti poskytnout možnost normálního fyzického i duševního rozvoje, poskytnout mu jídlo a zdravotnickou péči, vzdělání, poskytovat mu pomoc přednostně, dítě musí být připraveno k vydělávání si na živobytí a výchovou vedeno k solidaritě s ostatními lidmi.¹⁷ Jedná se o vysoce paternalistický přístup spočívající ve stanovení řady povinností smluvním státům reflektující tehdejší chápání dítěte ve společnosti, v samotném textu Deklarace slovo „právo“ nepadne ani jednou.¹⁸ Tvůrce této normy předpokládá, že dítě musí nároky plynoucí z Deklarace vykonávat prostřednictvím dospělého člověka, případně smluvního státu. Je zjevné, že reálná efektivita ochrany práv dětí a možnost domoci se těchto stanovených standardů byla na velmi nízké úrovni, a to i vzhledem k faktu, že Deklarace děti chápe pouze jako objekt ochrany, který se prakticky nemůže vlastním aktivním chováním domoci této ochrany. Deklarace zůstala u proklamací práv dětí, reálné závazky z ní smluvním státům neplynuly, což ostatně ani nebyl její účel, když hlavním důvodem jejího vzniku byla potřeba definovat základní obecné principy ochrany práv dětí, kterými se následně

¹⁷ *Geneva Declaration of the Rights of the Child*. 1924. Dostupné také z: http://www.unicef.org/vietnam/01_-_Declaration_of_Geneva_1924.PDF

¹⁸ VERHELLEN, Eugene. *Convention on the Rights of the Child: Background, Motivation, Strategies, Main Themes*. Vyd. 4. Antwerp: Garant, 2006, s. 65. ISBN 9789044110814.

řídily subjekty pracující v oblasti ochrany dětí.¹⁹ Přes veškeré výhrady je důležitost této Deklarace nesporná – jedná se o první mezinárodněprávní vyjádření práv dětí, které položilo ideové základy budoucí právní úpravě.

2.2 Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948

Mezinárodně-politická situace po skončení Druhé světové války vedla světové mocnosti k založení nové univerzální mezinárodní organizace, jež nahradila tehdy již nefunkční Společnost národů – roku 1945 vznikla Organizace spojených národů. Jako přímou reakci na hrůzy proběhnuvší války začala roku 1946 Komise pro lidská práva OSN vypracovávat návrh nové deklarace, která by určila obecně platná práva každého jedince – lidská práva. Valné shromáždění Organizace spojených národů přijalo Všeobecnou deklaraci lidských práv dne 10. prosince 1948, čímž dalo vzniknout nejznámějšímu a prakticky nejdůležitějšímu univerzálnímu katalogu lidských práv a zároveň vzniku myšlenky lidských práv jako takových, v dnešním slova smyslu. Všeobecná deklarace lidských práv sestává z úvodní preambule a 30 článků, přičemž objektem ochrany lidských práv jsou všichni lidé, tedy implicitně i děti.²⁰ Specificky se ochrany práv dětí týkají dva články: čl. 25, odst. 2, který mateřství a dětství zaručuje nárok na zvláštní péči a pomoc a zároveň tuto ochranu zaručuje jak dětem manželským, tak nemanželským, čl. 26 potom stanoví právo každého na vzdělání, odst. 3 tohoto článku dává rodičům právo volit druh vzdělání pro své děti. Vzhledem k faktu, že Deklarace byla přijata rezolucí Valného shromáždění OSN, není tento dokument pro členské státy OSN právně závazný a technicky by tedy nemělo být možné plnění ustanovení Deklarace vymáhat. Přesto existují názory, že ustanovení Deklarace v průběhu let její platnosti nabyly právní síly mezinárodního obyčeje a je tedy možné aplikaci práv plynoucích z tohoto dokumentu nárokovat po členských státech OSN.²¹ Zastánci tohoto přístupu argumentují širokou právní praxí členských států vycházející z lokální aplikace ustanovení Deklarace a transpozice jejích ustanovení do národních

¹⁹ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 22. ISBN 0415825911.

²⁰ *Universal Declaration of Human Rights*. 1948. Dostupné také z: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

²¹ BAILEY, Peter. History: The Creation of the Universal Declaration of Human Rights. *Universal Rights Network* [online]. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.universalrights.net/main/creation.htm>

právních řádů a také užíváním ustanovení Deklarace v praxi Rady pro lidská práva OSN.²² Ve vztahu k ochraně práv dětí se jedná o podstatný základní kámen, který umožnil vzniknout mezinárodnímu systému práv ochrany dětí a představuje minimum ochrany lidských práv, k jehož zásadám se (většinou v rámci preambulí) hlásí řada moderních mezinárodních smluv ochrany práv dětí.

2.3 Deklarace práv dítěte z roku 1959

Období po konci druhé světové války bylo pro rozvoj nově vznikající ochrany lidských práv klíčové. Po přijetí Všeobecné deklarace lidských práv jako obecného katalogu základních lidských práv nadešel čas na zvyšování stupně ochrany specifických skupin obyvatel, mimo jiné i dětí. V rámci OSN panovala shoda, že těmto zvláště ohroženým adresátům lidskoprávních norem by ochrana měla být poskytována prostřednictvím deklarací, jež by stály vedle Všeobecné deklarace jako speciální předpisy.²³ Po rozpadu Společnosti národů a vzniku OSN nastala diskuze ohledně potřeby nové deklarace práv dětí, která by reflektovala vývoj v myšlenkách lidských práv, novou mezinárodně-politickou situaci po proběhnutí válce a dále by zvýšila deklarovaný standard ochrany práv dětí, a to i vzhledem k technologickému a ekonomickému pokroku globální společnosti. Z iniciativy 21 členských států OSN přišel návrh na vypracování nového textu Deklarace práv dítěte, kterým se začala zabývat předchůdkyně nynější Ekonomické a sociální rady OSN.²⁴ Ta se v průběhu procesu tvorby textu nové deklarace rozhodla jít cestou přepracování původní Deklarace z roku 1948²⁵ a vyhlášení nového textu deklarace pod hlavičkou OSN, čímž by se tento nový katalog práv stal „Chartou OSN práv dítěte“ stojící v blízkém vztahu (speciality) k Všeobecné deklaraci lidských práv. Valné shromáždění OSN Deklaraci

²² BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 5. ISBN 9041110917.

²³ Tamtéž, s. 10.

²⁴ Tamtéž, s. 9

²⁵ VERHELLEN, Eugene. *Convention on the Rights of the Child: Background, Motivation, Strategies, Main Themes*. Vyd. 4. Antwerp: Garant, 2006, s. 65. ISBN 9789044110814

jednomyslně přijalo dne 20. listopadu 1959, potvrzující širokou mezinárodní shodu na potřebě ochrany práv dětí.²⁶

Deklarace sestává z Preambule a 10 zásad.²⁷ V preambuli se OSN znovu hlásí k obecným lidskoprávním principům uvedeným ve Všeobecné deklaraci lidských práv a zároveň se přihlašuje k zvláštním zárukám, které dítěti poskytla Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924 a tyto zároveň dále rozšiřuje. Preambule zmiňuje roli mezinárodních organizací, zabývajících se otázkami péče o děti – a to z důvodu jejich boje za práva dětí prostřednictvím různých nátlakových akcí směřovaných na vlády příslušných států, vlastní činnosti spočívající ve snaze vymáhat práva dětí a formulaci jednotlivých práv dětí.²⁸ Rozhodnutí vyslovit důležitost těchto organizací je reflexí jejich důležité historické role, kterou v rámci ochrany práv dětí hrají (např. výše zmíněná iniciativa organizace Save the Children Fund). Finálních 10 zásad uvedených v Deklaraci je výsledkem dohádovacího procesu, ve kterém byla řada návrhů na rozšíření práv dětí zamítnuta – jednalo se např. o snahu zakázat tělesné tresty ve školách nebo o právo dítěte odvolat se k mezinárodnímu soudu v případě, že národní právní řád nebude dítěti poskytovat práva garantovaná Deklarací, případně obecná snaha zástupců tehdejšího východního bloku o vytvoření závazného instrumentu, obsahujícího povinnosti smluvních států a stanovení mechanismu řízení, pomocí kterého by bylo možné tyto povinnosti vymáhat.²⁹ Deklarované zásady opět zahrnují princip požívání práv bez diskriminace a princip zvláštní ochrany dítěte, dále jsou obsaženy zásady garantující dětem materiální zabezpečení, postiženým dětem zvláštní zacházení, všem dětem nárok na vzdělání, zákaz zaměstnávání dětí a další. Mimo konkrétních zásad Deklarace také obsahuje ustanovení proklamativního charakteru, které popisují ideální prostředí, ve kterém by dítě mělo být vychováváno – jedná se např. o zásadu manifestující potřebu dítěte vyrůstat v prostředí lásky a porozumění nebo zásadu vyžadující ochranu dítěte před činy podporujícími jakoukoli formu diskriminace.

²⁶ BŮŽEK, Antonín. Úmluva o právech dítěte z pohledu století dítěte. *Vychovatel'*. 2010, 58(5), 7-14. ISSN 0139-6919. Dostupné také z: http://www.diciz.org/userfiles/file/stoleti_ditete_a_prava_ditete.pdf

²⁷ *Declaration of the Rights of the Child*. 1959. Dostupné také z: <http://www.unicef.org/malaysia/1959-Declaration-of-the-Rights-of-the-Child.pdf>

²⁸ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 11. ISBN 9041110917.

²⁹ VEERMAN, Philip E. *The Rights of the Child and the Changing Image of Childhood*. Norwell, MA, U.S.A.: Kluwer Academic Publishers, 1992, s. 164. ISBN 0792312503.

Deklarace byla stejně jako Všeobecná deklarace lidských práv přijata Valným shromážděním OSN a nemůže přímo zavazovat členské státy. Opět jde o prohlášení ideálního stavu úrovně ochrany práv dítěte, ke kterému by podle preambule Deklarace „muži, ženy, dobrovolné organizace, místní úřady a vlády zemí“ měli cestou zákonodárných a jiných opatření směřovat. Deklarace stále k dětem přistupuje paternalistickým způsobem, když přímo dětem neposkytuje práva, ale zabývá se stanovením povinností ostatních adresátů vůči dětem.³⁰ Zásady Deklarace mají silnou morální pozici (i na základě faktu, že Deklarace byla Valným shromážděním OSN přijata jednomyslně), ovšem obyčejovým právem se jako celek nestala. Přesto hrála Deklarace v relevantním časovém období důležitou roli jako obecný instrument ochrany práv dětí, kterému by se státy měly snažit přiblížit prostřednictvím implementace zásad Deklarace do národních právních řádů.³¹

2.4 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966

Přes morální důležitost Všeobecné deklarace lidských práv se jedná o právně nezávazný instrument mezinárodního práva, jehož praktická vymahatelnost bude vždy omezená. Krokem směrem k zajištění vyššího standardu vymahatelnosti lidských práv uvedených ve Všeobecné deklaraci, je hlavně přijetí Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech spolu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech Valným shromážděním OSN roku 1966. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který vstoupil v platnost roku 1976, sestává z Preambule a 31 článků, v nichž normotvůrce široce definuje lidská práva spadající do kategorie práv hospodářských, sociálních a kulturních – přičemž tato jsou opět garantována všem lidem bez rozdílu.³² Specificky na děti míří článek 10, kterým smluvní strany Paktu uznávají, že děti by měly být ochraňovány před hospodářským a sociálním vykořisťováním – mimo jiné i zákazem dětské práce. Dále

³⁰ *The State of the World's Children: Special Edition*. New York: United Nations Children's Fund, 2009, s. 5. ISBN 97892280644425.

³¹ Např. ustanovení Španělské ústavy z roku 1979, kapitola 3, článek 9 stanoví ochranu na úrovni, kterou jim garantují mezinárodní smlouvy.

³² *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. United Nations, 1966. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-3.en.pdf>

článek 12 zavazuje smluvní strany Paktu k učinění nutných opatření ke snížení počtu potratů a kojenecké úmrtnosti a opatření ke zdravému vývoji dítěte, článkem 13 smluvní státy Paktu uznávají právo každého na vzdělání a mimo dalších ustanovení zajišťujících poměrně vysoký standard moderního školství, je uznáno, že základní vzdělání je povinné a přístupné pro všechny bez rozdílu. Provedení Paktu smluvními stranami je upraveno v článku 2, kdy tyto se zavazují podniknout při maximálním využití svých zdrojů kroky k dosažení uskutečnění práv uznaných v Paktu. Je zřejmé, že dosažení poměrně vysokého standardu ekonomických, sociálních a kulturních práv, stanoveného Paktem, jsou schopny pouze státy technologicky a ekonomicky vyspělé. Korektiv maximálního využití zdrojů umožňuje i státům třetího světa, nedosahujícím na ekonomickou úroveň potřebnou k plnému provedení ustanovení Paktu, dostát svým závazkům plynoucím z tohoto Paktu i bez reálného naplnění některých ekonomicky nebo technologicky komplikovaněji proveditelných ustanovení. Reálně tedy efektivita provádění ustanovení Paktu kolísá v závislosti na možnostech a ochotě jednotlivých smluvních stran prakticky provést tato ustanovení.³³ Pakt byl roku 2008 rozšířen opčním protokolem, který v signatářských státech zavádí pravomoc Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva (který je orgánem OSN zodpovědným za kontrolu dodržování Paktu) přijímat stížnosti jednotlivců stran porušování ustanovení Paktu.

2.5 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966

Spolu s Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech přijalo roku 1966 Valné shromáždění OSN i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který vstoupil v platnost také až roku 1976. Průběh navrhování textu byl ovlivněn zejména probíhajícím historickým procesem dekolonizace a bezprecedentním množstvím nově vzniklých dekolonizovaných nezávislých států spolu s vývojem myšlenky lidských práv, když si globální iniciativa vynutila formální

³³ COLE, Wade M. Human Rights as Myth and Ceremony? Reevaluating the Effectiveness of Human Rights Treaties, 1981–2007 1. *American Journal of Sociology*. 2012, 117(4), 1131-1171. DOI: 10.1086/662706. ISSN 0002-9602. Dostupné také z: <http://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/662706>

zavázání států k nastavení standardu občanských a politických práv.³⁴ Tento pakt se skládá z Preambule a 53 článků upravujících lidská práva občanská a politická.³⁵ Pakt opět garantuje v něm uvedená lidská práva všem lidským bytostem a dětem ve svém článku 14 garantuje zvláštní práva zajišťující jejich ochranu v soudních řízeních – v článku 6 zakazuje ukládání trestu smrti za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let, v článku 10 stanoví povinnost oddělit obviněné mladistvé osoby od dospělých, v článku 14 stanoví nutnost vzít v trestním řízení proti mladistvým v úvahu jejich věk a skutečnost, že je žádoucí usilovat o jejich nápravu. Článek 24 je věnován výhradně právům dítěte na zvláštní ochranu, registraci a přidělení jména hned po narození a právo na státní příslušnost. Způsob provedení ustanovení tohoto Paktu je odlišný od způsobu zvoleného u Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech – článek 2 zde ukládá povinnost smluvních států podniknout kroky nutné k implementaci smluvních ustanovení do národních právních řádů, a to bez ohledu na materiální zdroje, které mají k dispozici. Jedná se tedy o přísnější přístup reflektující fakt, že implementace politických a občanských práv vyžaduje podstatně menší objem ekonomických zdrojů. Provedení ustanovení tohoto Paktu vyžaduje hlavně zásahy ve formě odstranění škodlivých praktik – odstranění všech forem diskriminace a omezování svobody jednotlivce, zákazy škodlivého chování atd., jejichž provedení je ze své podstaty levnější než zásahy ve formě zajištění daného hospodářského, kulturního a sociálního standardu vyžadované Paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech, často předpokládající vybudování rozsáhlé infrastruktury zajišťující výkon sociálních práv, např. vybudování kvalitního školského systému. Plnění závazků Paktu sleduje a vyhodnocuje Výbor OSN pro lidská práva. Pakt by rozšířen dvěma opčními protokoly – první z roku 1966 umožňuje jednotlivci podat stížnost k Výboru pro lidská práva na příslušný smluvní stát pro neplnění povinností plynoucích z Paktu, druhý z roku 1989 se potom snaží o úplné zrušení trestu smrti.

³⁴ BURKE, Roland. *Decolonization and the evolution of international human rights*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2010, s. 1. Pennsylvania studies in human rights. ISBN 978-0-8122-2258-6.

³⁵ *International Covenant on Civil and Political Rights*. United Nations, 1966. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-4.en.pdf>

3. Úmluva o právech dítěte z roku 1989

3.1 Úvod

Nejdůležitějším milníkem ve vývoji mezinárodněprávní ochrany dětí je přijetí Úmluvy o právech dítěte Organizací spojených národů roku 1989. Jde o první souhrnnou komplexní mezinárodní smlouvu, jejímž hlavním cílem je ochrana práv dětí a jejich postavení ve společnosti. Je to první univerzální právně závazný mezinárodněprávní instrument chránící práva dětí. Úmluva dětem garantuje lidská práva napříč jejich spektrem – práva občanská, politická, ekonomická, sociální, kulturní a další, tímto představuje dosavadní završení snahy definovat zvláštní postavení dítěte a prostřednictvím instrumentů mezinárodního práva mu poskytnout patřičnou právní ochranu. Kontrola plnění závazků plynoucích z Úmluvy je svěřena Výboru OSN pro práva dítěte, jež sleduje a vyhodnocuje, zda jednotlivé smluvní státy dodržují ustanovení Úmluvy. K dnešnímu dni je Úmluva nejrozsáhlejší a nejvýznamnější mezinárodní smlouvou zabývající se ochranou dětí, svým přijetím dala vzniknout specifickému oboru mezinárodního práva veřejného – mezinárodnímu právu dětí, jež se zabývá právě studiem postavení dítěte v mezinárodním měřítku.³⁶ V průběhu let se text Úmluvy stal autoritou, která je základem pro praktickou implementaci jejích ustanovení ať už v právních řádech jednotlivých států, nebo ideovým základem, na nějž se odvolává řada nevládních organizací hájících zájmy dětí. Konceptně je Úmluva signifikantní přechodem od dříve používaného paternalistického přístupu, vycházejícího z výše popisované teorie vůle, jež spočívá ve stanovení povinností ostatních subjektů vůči dítěti, k přístupu, kdy je dítě považováno za aktivního účastníka právních vztahů, jež se ho týkají, stanovením jeho práv vůči ostatním subjektům (vycházejíc ze zájmové teorie).³⁷

³⁶ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 88. ISBN 0415825911.

³⁷ LIEFAARD, Ton a Doek JAAP E. (eds.). *Litigating the rights of the child*. New York: Springer, 2014, s. 159. ISBN 9789401794442.

3.2 Historie

Proces příprav znění Úmluvy započal roku 1978, kdy Polsko představilo první návrh textu Úmluvy o právech dítěte. Tento návrh byl ovšem kritizován řadou států, které poukázaly na fakt, že navrhovaný text Úmluvy pouze opakuje práva dětí vyhlášená v Deklaraci práv dítěte z roku 1959 a nijak nereflektuje ekonomický a sociální vývoj, kterým svět od roku 1959 prošel. Zároveň byl návrh podroben kritice pro vysokou úroveň obecnosti, která nemohla obstát vzhledem k faktu, že zamýšlená mezinárodní smlouva měla nově být pro smluvní státy právně závazná. Práce na znění Úmluvy byla Komisí OSN pro lidská práva roku 1979 svěřena pracovní skupině, jejímž úkolem bylo zrevidovat a doplnit polský návrh.³⁸ Tato skupina, sestávající ze zástupců členských států OSN, mezivládních organizací a pozorovatelů nevládních organizací (jejichž významný přímý a nepřímý vliv na výsledné znění Úmluvy jev mezinárodněprávním měřítku unikátem), vypracovala mezi lety 1979 až 1988 finální znění Úmluvy. Ve snaze získat pro podpis Úmluvy co největší možné množství států zavedla pracovní skupina zásadu rozhodování dosažením konsensu – tato zásada vedla zástupce různých subjektů, často zastávajících protichůdné zájmy, k diskuzi a snaze najít kompromisní řešení vyhovující všem zúčastněným, zároveň také protáhla proces navrhování textu na necelých deset let. Dalším faktorem, pozitivně ovlivňujícím práci na textu Úmluvy, byla tehdejší politická situace, kdy došlo k zlepšení vztahů mezi aktéry Studené války, což se v textu Úmluvy projevilo podstatným omezením čistě proklamativních prohlášení politického charakteru.³⁹ Přes konstruktivní atmosféru, ve které skupina pracovala, nebylo možné vyhnout se neshodám plynoucím z různých zájmů účastníků – ty se týkaly čtyř hlavních oblastí – definice minimálního věku dítěte, svobody vyznání, adopci a minimálního věku, od kterého se dítě může účastnit ozbrojeného konfliktu.⁴⁰

Finální znění Úmluvy bylo pracovní skupinou přijato v prosinci roku 1988, Valné shromáždění OSN jednomyslně přijalo Úmluvu o právech dítěte dne 20.

³⁸ DETRICK, Sharon, Jaap DOEK a Nigel CANTWELL. *The United Nations Convention on the Rights of the Child: a guide to the "Travaux préparatoires"*. Norwell, MA, U.S.A.: Sold and distributed in the U.S.A. and Canada by Kluwer Academic Publishers, 1992, s. 21. ISBN 0792316711.

³⁹ Tamtéž, s. 22.

⁴⁰ Tamtéž, s. 26.

listopadu 1989, připravena pro podpis smluvními státy byla dne 26. ledna 1990 a platnosti nabyla dne 2. září 1990. K dnešnímu dni je smluvní stranou Úmluvy 196 států světa – všechny členské státy OSN kromě Spojených států amerických. Do ledna roku 2015 nebyla Úmluva ratifikována rovněž Somálskem, které vzhledem k občanské válce, sektářskému násilí a rozpadu veškerých státních struktur nabylo charakteru „zhrouceného státu“ a nebylo schopné Úmluvu, kterou podepsalo, ratifikovat.⁴¹ Ratifikace Úmluvy somálskou vládou staví USA do nezáviděníhodné pozice posledního státu světa, který nebyl schopen k Úmluvě závazně přistoupit a ratifikovat ji (přes fakt, že USA podepsaly Úmluvu již 16. února 1995). Neschopnost USA ratifikovat Úmluvu se v průběhu let stala předmětem rozsáhlých politických a právně-teoretických diskuzí a také otrásla mocenskou pozicí USA, které se často prezentují jako „světový ochránce lidských práv“.⁴² Právní teorie dělí důvody, proč k ratifikaci dosud nedošlo, do čtyř oblastí.⁴³ Prvním důvodem je tradiční obava USA ze ztráty státní suverenity, jež podle některých teoretiků může spočívat v zavazování se k účasti na mezinárodních smlouvách, jež nepochází z pera amerického občana, a také souvisí s generální politikou USA, která preferuje účast na bilaterálních úpravách mezinárodních vztahů s jednotlivými státy místo participace ve smlouvách multilaterálních.⁴⁴ Dalším důvodem je tradiční obava jednotlivých států USA z přílišné federalizace. Záležitosti upravované Úmluvou v USA tradičně spadají do gesce konkrétních států, přičemž kritici ratifikace Úmluvy poukazují právě na možnost podstatného překročení hranic, ve kterých by USA jako federální stát měly vykonávat svoji působnost.⁴⁵ Úmluva také nekoresponduje s některými aspekty morální a náboženské tradice USA – nezmiňuje otázky antikoncepce, možnosti potratů a

⁴¹ *Fragile States Index 2015*. Washington: The Fund for Peace, 2005. Dostupné také z: <http://library.fundforpeace.org/library/fragilestatesindex-2015.pdf>

⁴² BLANCHFIELD, Luisa. *The United Nations Convention on the Rights of the Child: Background and Policy Issues*. Congressional Research Service, 2010, s. 16. Dostupné také z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/153279.pdf>

⁴³ RUTKOW, Lainie a Joshua T. LOZMAN. Suffer the Children? A Call for United States Ratification of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Harvard Human Rights Journal*. 2006, 19, s. 161.

⁴⁴ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 92. ISBN 0415825911.

⁴⁵ RUTKOW, Lainie a Joshua T. LOZMAN. Suffer the Children? A Call for United States Ratification of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Harvard Human Rights Journal*. 2006, 19, s. 174.

nespecifikuje zvláštní práva pro nenarozené děti, což mnoho konzervativních autorit amerického veřejného života vedlo k přesvědčení, že ratifikace Úmluvy by vedla k nabádání k potratům. Posledně jde o obavu podstatné „pro-rodinné“ části americké společnosti, že Úmluva klade příliš silný důraz na práva dětí, kvůli kterému děti získávají příliš vysoký stupeň autonomie na úkor práv jejich rodičů.⁴⁶ Oponenti ratifikace Úmluvy Spojenými státy americkými shrnují veškeré výše uvedené výhrady tvrzením, že USA je předním mezinárodním vůdcem v oblasti ochrany lidských práv a fakt, že k ratifikaci dosud nedošlo, nemůže tuto pozici nijak ohrozit. Podle tohoto názoru USA již dostatečně demonstrovaly svoje odhodlání chránit lidská práva (zde konkrétně práva dětí) ratifikací opčních protokolů Úmluvy (o nich více viz níže) a implementací ustanovení Úmluvy prostřednictvím zákonů.⁴⁷ Přes výrazný vliv, který USA měly na proces přijímání Úmluvy, přes vstřícný přístup posledního prezidentského kabinetu Baracka Obamy k otázce možné ratifikace, i přes řadu občanských iniciativ volajících po formálním přistoupení k Úmluvě, zůstává Úmluva k dnešnímu dni v USA neratifikovaná.

3.3 Text Úmluvy o právech dítěte

Vzhledem k výše nastíněnému výsadnímu postavení Úmluvy o právech dítěte na následujících řádcích blíže přiblížím text této smlouvy. Úmluva sestává z preambule a 54 článků rozdělených do 3 částí – první část obsahuje ustanovení hmotněprávního charakteru, garantující dětem ochranu vyjmenovaných práv, druhá část upravuje činnost Výboru OSN pro práva dítěte a třetí část se zabývá otázkami procedurálního charakteru.⁴⁸ Veškerá ustanovení se v souladu s Harmonizovaným pokynem Výboru OSN pro práva dítěte o sestavování pravidelných zpráv dělí do osmi tematických košů,

⁴⁶ RUTKOW, Lainie a Joshua T. LOZMAN. Suffer the Children? A Call for United States Ratification of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Harvard Human Rights Journal*. 2006, 19, s. 178 - 180.

⁴⁷ Viz např. iniciativa „No CRC for USA“.

⁴⁸ *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

zahrnujících obsahově příbuzné ustanovení Úmluvy. Pro přehlednost se na dalších řádcích držím rozdělení stanoveným Výborem.⁴⁹

3.3.1 Preambule Úmluvy o právech dítěte

Preambule Úmluvy o ochraně práv dítěte jako úvodní prohlášení smluvních států pokládá základy filozofie ochrany práv dětí, jež je prakticky provedena jednotlivými ustanoveními Úmluvy. Jedná se o deklaratorní prohlášení nejdůležitějších mravních, etických, společenských, lidskoprávních a dalších právních principů, jež smluvní státy slavnostním vyhlášením berou za své a jež se prostřednictvím níže uvedených právních norem zavazují dodržovat. Jedná se o právně nezávaznou část Úmluvy, jejíž praktická důležitost leží zejména v definování nejširších právních idejí, na základě kterých byl vystavěn celý systém ochrany práv dětí založený Úmluvou. Při aplikaci vlastních ustanovení Úmluvy hrají roli zejména při interpretačních problémech, či aplikačních nejasnostech, kdy tyto široce pojmenované ideály mohou napomoci pochopit záměr tvůrců textu Úmluvy a umožnit správnou aplikaci jejích ustanovení, zároveň se jedná o vyjádření obecných důvodů, jež vedou jednotlivé smluvní státy k přistoupení k Úmluvě.⁵⁰ Jednotlivá ustanovení Úmluvy jsou potom pouze praktickým promítnutím a provedením principů ochrany dětí stanovenými v preambuli, a proto každé jednotlivé ustanovení musí být vykládáno v souladu s preambulí tak, aby aplikace nezpůsobila konflikt s uvedenými principy. Kromě znovu-přihlášení se k ideálům lidských práv preambule široce odkazuje na historickou tradici mezinárodněprávní ochrany práv dětí, když v duchu historické kontinuity zmiňuje regulaci těchto práv Deklaracími práv dítěte z let 1924 a 1959, Všeobecnou deklarací lidských práv, Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech a dalšími nejmenovanými dokumenty odborných a mezinárodních organizací. Výsadní postavení potom v textu Úmluvy

⁴⁹ Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States parties under article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child (2010) (Adopted by the Committee on the Rights of the Child at the Fifty-fifth Session, CRC/C/58/Rev.2, 13 September- 1 October 2010). *United Nations: Office of the High Commissioner for Human Rights* [online]. (c)1996-2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: [http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/c\)Treaty-specificguidelinesregardingtheformandcontentofperiodicreportstobesubmittedbyStatespartiesunderarticle44,paragraph1.aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/c)Treaty-specificguidelinesregardingtheformandcontentofperiodicreportstobesubmittedbyStatespartiesunderarticle44,paragraph1.aspx)

⁵⁰ *Report of the Working Group on a draft convention on the rights of the child*. United Nations, E/CN.4/1989/48. Dostupné také z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G89/112/38/PDF/G8911238.pdf?OpenElement>

zaujímá Charta Spojených národů, ke které preambule opakovaně odkazuje jako k základnímu nositeli hodnot, ke kterým se smluvní státy jako její signatáři hlásí. Preambule Úmluvy je vyjádřením v úvodu zmíněné potřeby poskytnout dětem vyšší úroveň ochrany z důvodu jejich nesporné vyšší zranitelnosti, tato potřeba je vyjádřena prohlášením: „že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc“.⁵¹ Mezi další vůdčí právní principy výslovně zmiňované v preambuli patří právo dětí na odpovídající právní a jinou ochranu před narozením i po něm, stanovení rodiny jako základní jednotky společnosti, jež má nárok na potřebnou ochranu a pomoc a nezbytnou roli mezinárodní spolupráce při realizaci ochrany práv dětí.

3.3.2 Mechanismy implementace Úmluvy o právech dítěte

Do prvního tematického koše článků Úmluvy spadají ustanovení týkající se jejich implementačních mechanismů. Úmluva stanoví ve svém článku 4 mechanismus, prostřednictvím kterého smluvní státy implementují ustanovení Úmluvy. Smluvní státy se zavazují, že učiní veškerá potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění ustanovení Úmluvy.⁵² Formulace tohoto ustanovení umožňuje smluvním státům široký a flexibilní výklad, jelikož není stanoven přesný způsob, podle kterého by měla být ustanovení Úmluvy implementována do národních právních řádů.⁵³ Podobně jako výše zmiňovaný Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluva neobsahuje ustanovení výslovně zavazující smluvní státy k inkorporaci jejich ustanovení ani nestanoví specifický status, který by Úmluva měla v rámci národního právního řádu mít. Prakticky se tedy způsob implementace Úmluvy liší stát od státu, přičemž obecně lze rozlišit dva způsoby, kterak k implementaci přistupovat. Jedná se o přístup transformace ustanovení, kdy smluvní stát ustanovení Úmluvy transformuje do vlastního právního řádu prostřednictvím přijetí závazného národního právního předpisu, který reflektuje ustanovení Úmluvy a dále stojí vedle Úmluvy (proto také někdy označováno jako

⁵¹ Preambule, *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

⁵² Čl. 4, *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

⁵³ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 27. ISBN 90-411-1229-4.

dualistický přístup). Tato koncepce vychází z myšlenky, že národní a mezinárodní právní řády tvoří oddělené systémy, a proto není možné v národních právních řádech využívat instrumenty původem patřící do systému práva mezinárodního. Druhou možností je přístup spočívající v inkorporaci Úmluvy do národního právního řádu, po níž se mezinárodní smlouva sama stává jeho součástí (tzv. monistický přístup). Tento přístup vychází z myšlenky, že není rozdíl mezi právem národním a mezinárodním, když oba tyto systémy tvoří jedinou právní sféru.⁵⁴ Podle monistického přístupu se tedy Úmluva stává součástí národního právního řádu jako celek, bez nutnosti vytvářet další legislativní instrument, který by její ustanovení provedl. V praxi většinou dochází ke stírání rozdílů mezi uvedenými teoretickými koncepty a používá se přístup kombinující vlastnosti obou.⁵⁵ Česká republika k Úmluvě přistoupila ke dni svého vzniku, dne 1. ledna 1993, na základě sukcese všech mezinárodních závazků České a Slovenské federativní republiky. Úmluva podléhá režimu článku 10 Ústavy České republiky, jež stanoví, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána jsou součástí (českého) právního řádu a stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než (český) zákon, použije se mezinárodní smlouva.⁵⁶ Tento článek tedy jednak zavádí přímou účinnost ustanovení Úmluvy v českém právním řádu a dále způsobem provedení řadí Českou republiku mezi státy využívající monistickou metodu implementace Úmluvy.⁵⁷ Kromě článku 4 do koše ohledně ustanovení upravujících mechanismy implementace spadají i ustanovení čl. 42 a čl. 44, odst. 6 Úmluvy, jež se týkají informování veřejnosti a o kterých je řeč níže.

3.3.3 Definice dítěte podle Úmluvy o právech dítěte

Základním článkem Úmluvy, který určuje adresáty jejích ustanovení, je článek 1 Úmluvy, kterým autoři této mezinárodní smlouvy pro její účely definují pojem „dítěte“. Tento článek stanoví, že: „pro účely Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost

⁵⁴ BLAHOŽ, Josef, Vladimír BALAŠ a Karel KLÍMA. *Srovnávací ústavní právo*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 400. ISBN 978-80-7478-687-7.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů*. Ročník 1993, 1/1993.

⁵⁷ KUČEROVÁ, Dita. Aplikace mezinárodních úmluv podle čl. 10 Ústavy. In: *Dny práva 2011 – Days of Law 2011: Deklarace, charty, listiny a lidskoprávní úmluvy a jejich význam pro proměny rodinné práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 81-97. ISBN 978-80-210-5913-9.

mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“.⁵⁸ Podle tohoto ustanovení je možné rozdělit obsah pojmu „dítě“ na tři vzájemně provázané prvky – okamžik počátku „dětství“, okamžik konce „dětství“ (dva milníky, jež časově ohraničují dobu „dětství“ dle Úmluvy) a výjimku z tohoto pravidla, reflektující možnost existence národní právní úpravy upravující okamžik konce „dětství“ odchylně.

Stanovení momentu, kterým „dětství“ začíná, se stalo hlavním zdrojem neshod a kontroverzí při jednání států, podílejících se na přípravě textu Úmluvy a výsledné znění tohoto článku je jedním z důvodů, proč k dnešnímu dni nedošlo k ratifikaci smlouvy Spojenými státy americkými. Původní návrh článku 1 Úmluvy za dítě považoval každého člověka od chvíle jeho narození, přičemž tento návrh rozpoutal debatu o správnosti tohoto ustanovení. Řada delegátů zastupujících jednotlivé státy žádala, aby smluvní definice dítěte pojala i celé prenatální období, počínající jeho početím. Jejich argumentace se opírala o fakt, že opačné znění (tedy, že dítětem je až narozený člověk) bylo v rozporu s právními předpisy a morálními a kulturními specifiky řady jednajících států, tedy by způsobilo problémy při implementaci Úmluvy. Neshoda byla vyřešena přijetím návrhu delegátů Maroka, který požadoval zcela opustit snahu definovat okamžik počátku „dětství“ a z definice vypustit tehdy zamýšlenou formulaci „od chvíle jeho narození“ – tedy nechat definici tohoto momentu na jednotlivých smluvních státech, kterým je tak umožněno poskytnout nasciturovi právní ochranu v souladu s lokálními standardy.⁵⁹

Závěrem byl spor mezi zastánci myšlenky ochrany práv ještě nenarozených dětí a státy reprezentujícími názor, že dítětem se lidská bytost stává až narozením, vyřešen v duchu kompromisu, když se delegáti shodli na znění části preambule Úmluvy, podle které mají smluvní státy na mysli: „...že, jak je uvedeno v Deklaraci práv dítěte přijaté Valným shromážděním Organizace spojených národů 20. listopadu 1959, dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní

⁵⁸ Čl. 1, *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

⁵⁹ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 54. ISBN 90-411-1229-4.

ochranu před narozením i po něm...“.⁶⁰ Přes toto smírné vyřešení politicko-mocenských sporů vzniknul nový právní problém (který byl také některými státy vzpomínán), když uvedené znění preambule může zakládat jistý nesoulad při výkladu článku 1 Úmluvy. Podle obecných pravidel výkladu mezinárodních smluv, stanovených Vídeňskou úmluvou o smluvním právu v jejím čl. 31 musí smlouvy být vykládány v „...jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.“⁶¹ Přičemž do oné celkové souvislosti smlouvy spadá i její preambule, tedy v souladu s uvedeným ustanovením Vídeňské úmluvy je nutné interpretovat článek 1 Úmluvy i v duchu právní ochrany dítěte před jeho narozením zmíněné v preambuli. Mezinárodněprávní teorie tuto kolizi nepovažuje za problematickou, když upozorňuje na fakt, že preambule nevytváří smluvním státům obligatorní závazky a zároveň dodává, že i v opačném případě (pokud by text preambule smluvní státy zavazoval) by ustanovení článku 1 a citovaná část preambule prakticky nevytvářely interpretační problém, když preambule pouze žádá poskytnutí zvláštních záruk dětem narozeným i pouze počatým – vzhledem k velice flexibilnímu a obecnému znění preambule je už pak záležitostí každého smluvního státu jaké zvláštní záruky dětem nad rámec závazných ustanovení Úmluvy poskytne.⁶² Další autor dodává, že analýza jazykového znění Úmluvy vede ke zjištění, že tato smlouva se zabývá pouze právy dětí již narozených, ochrana práv lidských bytostí před narozením tedy nespadá do působnosti Úmluvy.⁶³

Dalším sporným bodem a druhou částí definice dítěte podle článku 1 Úmluvy je věk, ve kterém lidská bytost již podle definice přestává být dítětem. Během příprav zvažovala pracovní skupina tvořící text Úmluvy několik možných věkových hranic určujících konec „dětství“. Některé delegace byly toho názoru, že věk osmnácti let je příliš vysoký vzhledem k národním právním řádům některých států, což vedlo k podání dvou návrhů – nastavit předmětný okamžik na dovršení patnáctého roku života

⁶⁰ Preamble, *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDGS/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

⁶¹ *Vienna Convention on the Law of Treaties*. 1969. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>

⁶² ALSTON, Philip. The Unborn Child and Abortion under the Draft Convention on the Rights of the Child. *Human Rights Quarterly* [online]. 1990, 12(1), 169 [cit. 2016-03-06]. DOI: 10.2307/762174. ISSN 02750392. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762174?origin=crossref>

⁶³ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 57. ISBN 90-411-1229-4.

v souladu s pozicí, kterou zaujalo Valné shromáždění OSN při svém prohlášení Mezinárodního roku dítěte v roce 1979,⁶⁴ druhý navrhoval věk čtrnácti let života, když navrhovatel vzal v úvahu řadu států, kde dosažení tohoto věku znamená ukončení základního vzdělání a možnost vstoupit do manželství. Další delegace navrhovaly ponechat určení tohoto okamžiku zcela na právních rádech jednotlivých států a neurčovat jej exaktně a univerzálně Úmluvou. Konečně zvolený věk osmnácti let je potom vyjádřením snahy tvůrců Úmluvy zajistit, že práva a závazky uvedené v Úmluvě budou garantovány jednotně a uniformně co možná největší věkové skupině dětí.⁶⁵ Zároveň, v rámci potřeby flexibility tohoto ustanovení Úmluvy, není dosažení tohoto věku nutným předpokladem ukončení „dětství“, když Úmluva stanoví, že „dětství“ končí dříve, pokud dle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, je zletilosti dosaženo dříve. Tato výjimka je nutností pro vyrovnání se s faktem, že různé státy a potažmo jejich kultury, umožňují prostřednictvím svých právních řádů lidem, na které se vztahují, nabýt dospělosti dříve, než je stanovený věk osmnácti let. Zletilostí se v tomto případě myslí dosažení plné a nelimitované způsobilosti k právním úkonům. Toto ustanovení tedy umožňuje smluvním státům nastavit limit „dětství“ v souladu s jejich vlastní kulturní a právní tradicí nižší, než je 18 let, zároveň Výbor pro práva dítěte (o kterém podrobněji viz níže) požaduje, aby v souladu s garancí zabezpečení ochrany práv dětí tato hranice nebyla nastavena „neodůvodněně nízko“.⁶⁶ Navíc nemůže být článek 1 vykládán způsobem, který by popíral smysl a účel ostatních ustanovení Úmluvy, zahrnující i princip nejlepšího zájmu dítěte (o kterém více viz níže) – nastavení úrovně zletilosti nepřiměřeně nízko v rámci právního řádu určitého smluvního státu, by potom popíralo smysl celé Úmluvy (kterým je ochrana práv dětí) a nebyl by přípustný.

⁶⁴ International Year of the Child. *United Nations* [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/31/169

⁶⁵ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 59-60. ISBN 90-411-1229-4.

⁶⁶ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 126. ISBN 0415825911.

3.3.4 Základní principy Úmluvy o právech dítěte

Do tohoto bloku článků spadají 4 ustanovení obsahující základní zásady celé Úmluvy. Jedná se o vůdčí právní principy, kterými se smluvní státy musí vždy řídit při naplňování konkrétních hmotných práv garantovaných Úmluvou – jde o významný interpretační nástroj napomáhající pochopení smyslu a účelu Úmluvy, jehož duch prostupuje celým zněním Úmluvy. Praktické provedení těchto zásad je předmětem kontroly Výboru pro práva dítěte, který po smluvních státech vyžaduje, aby v jejich počáteční zprávě a následných zprávách průběžných doložily řadu údajů týkajících se právě provádění tohoto koše článku. Ohledně principu nejlepšího zájmu dítěte a principu účasti dítěte na rozhodování, jež se ho týká, Výbor po smluvních státech vyžaduje informace o způsobech implementace těchto principů v národní legislativě a jejich dodržování v soudní praxi. Dále Výbor po smluvních státech požaduje průběžné informace týkající se práva dítěte na život, jako jsou informace o: zákazu trestu smrti pro osoby mladší 18 let, plnění povinnosti evidovat úmrtí dětí a prevenci veškerých relevantních jevů ohrožujících životy dětí. Přes veškerou důležitost obecných principů, se tyto klauzule neobejdou bez samotných hmotněprávních ustanovení, které je nutné vykládat ve světle obecných zásad, což může způsobovat nekonzistenci mezi zamýšleným účelem jednotlivého ustanovení a obecného principu, kterou je potom nutné řešit interpretací textu v konkrétním případě.⁶⁷

Princip zákazu diskriminace

Článek 2 Úmluvy jednak v prvním odstavci zavazuje smluvní státy respektovat a zabezpečit práva stanovená Úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace, ve druhém odstavci potom smluvní státy zavazuje učinit opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před diskriminací, která vyplývá z postavení nebo názorů jeho rodičů.⁶⁸ Základní povinností smluvních států je „respektovat a zabezpečit“ práva založená Úmluvou každému dítěti stejně. Jedná se o závazek skládající se z pasivní a aktivní obligace, když jednak zavazuje státy

⁶⁷ FORTIN, Jane. *Children's rights and the developing law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 41. Law in context. ISBN 9780521698016.

⁶⁸ Čl. 2, *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

neporušovat pravidlo zákazu diskriminace a zároveň žádá, aby provedly veškerá nutná opatření, jež umožní jednotlivcům užívat a vykonávat smluvně garantovaná práva.⁶⁹ Právní teorie dovozuje, že pasivní část závazku se vztahuje na veškeré orgány veřejné moci bez ohledu na jejich postavení v hierarchii příslušného státu, které musí při své rozhodovací činnosti respektovat předmětnou zásadu, vycházejíc z paralely se zněním antidiskriminační klauzule uvedené ve výše popsaném Mezinárodním paktu o občanských a politických právech.⁷⁰ Aktivní část závazku podle ustanovení článku 2 Úmluvy potom znamená závazek smluvních států odstranit veškeré veřejnoprávní překážky, jež mohou zakládat znemožnění výkonu práv dle Úmluvy některým skupinám obyvatel státu, a pokud možno udělat vše pro to, aby diskriminace nebyla umožněna ani ve sféře soukromé. Zásada stanovená v tomto ustanovení se vztahuje na veškeré osoby, jež naplňují definici dítěte podle článku 1 Úmluvy, v jurisdikci příslušného státu bez ohledu na jejich státní příslušnost, tedy bez ohledu na fakt, zda jsou občany daného státu nebo nikoli – tento závěr potvrdil i Výbor OSN pro lidská práva, když deklaroval, že práva stanovená Úmluvou se aplikují na každého, bez ohledu na reciprocitu, státní příslušnost adresáta, případně fakt, že nemá státní občanství žádného státu.⁷¹ Závazek smluvních států nediskriminovat v souladu s ustanovením článku 2 Úmluvy přesto nezakládá individuální právo jednotlivce nebýt diskriminován, kterého by se mohl dovolat.

Pojem diskriminace byl Výborem OSN pro lidská práva definován jako: „rozlišení, vyloučení, omezení nebo zvýhodnění osoby založené na faktorech jako jsou rasa, barva pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení národní nebo sociální původ, majetek, narození nebo další faktory, které mají za účel, nebo způsobují zrušení nebo zhoršení uznání, možnosti využití nebo výkonu jeho práv a svobod“ zároveň však Výbor doplňuje, že povinnost vykonávat práva a svobody v souladu se zásadou zákazu diskriminace nemusí vždy znamenat stejné zacházení s různými osobami. Zacházení s osobou, které naplňuje uvedenou definici diskriminace je

⁶⁹ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 21. ISBN 9789280641837.

⁷⁰ HENKIN, Louis. *The International Bill of Rights: the Covenant on Civil and Political Rights*. New York: Columbia University Press, 1981, s. 72. ISBN 0231051808.

⁷¹ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 80. ISBN 90-411-1229-4.

přípustné tehdy, když kritéria rozlišení osob jsou přiměřená a objektivní, a účelem a záměrem takového zacházení je dosažení legitimních cílů stanovených Úmluvou.⁷² Princip stejného zacházení může někdy znamenat i povinnost smluvního státu zavést tzv. pozitivní diskriminaci, za účelem oslabení nebo potlačení podmínek, jež diskriminaci určitých skupin osob udržují nebo způsobují.⁷³ Seznam důvodů diskriminace uvedených v článku 2 Úmluvy, obsahující „rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní, etnický nebo sociální původ, majetek, tělesná nebo duševní nezpůsobilost, rod a jiné postavení“ obecně přejímá seznam těchto důvodů z antidiskriminačních klauzulí Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, přičemž diskriminace podle článku 2 Úmluvy je zakázána, ať už se tyto důvody diskriminace týkají dětí samotných, ale zároveň i jejich rodičů, zákonných zástupců nebo členů rodiny.⁷⁴ Tímto ustanovením je reflektováno slabší postavení dítěte ve společnosti, jež může být diskriminováno i na základě důvodů vyplývajících z „postavení, činností, vyjádřených názorů nebo přesvědčení“ osob, jež ve vztahu k dítěti obvykle vykonávají rodičovská práva – tedy rodičů, zákonných zástupců nebo členů rodiny. V průběhu příprav znění Úmluvy vyvstala otázka, zda do seznamu důvodů, jež mohou zapříčiňovat nepřijatelnou diskriminaci, zahrnout, i fakt, že se dítě narodilo mimo manželství. Po obsáhlých diskuzích a řadě návrhů bylo dosaženo konsensu, když se subjekty účastnící se příprav v rámci pracovní skupiny (o ní viz výše) shodly, že tento problém není možné řešit na mezinárodní úrovni, a to vzhledem k jeho složitosti vyplývající z vysokého stupně odlišnosti právních řádů jednotlivých smluvních států.⁷⁵

Princip nejlepšího zájmu dítěte

Článek 3 Úmluvy zakotvuje fundamentální zásadu celé Úmluvy – zásadu nejlepšího zájmu dítěte, když v prvním odstavci definuje zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí, v druhém odstavci se smluvní státy

⁷² DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 73. ISBN 90-411-1229-4.

⁷³ ALSTON, Philip. The Legal Framework of the Convention on the Rights of the Child. *United Nations Bulletin of Human Rights*. 1992, 91(2), s. 5.

⁷⁴ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 74. ISBN 90-411-1229-4.

⁷⁵ Tamtéž, s. 77.

zavazují zajistit dítěti ochranu a péči nezbytnou pro jeho blaho a v třetím odstavci se smluvní státy zavazují zabezpečit, aby instituce služby a zařízení odpovědné za péči o děti odpovídaly stanoveným standardům.⁷⁶ Vzhledem k tomu, že článek 3 v prvním odstavci nekonkretizuje, která přesně hmotná práva zahrnutá v Úmluvě by měla být vykládána v nejlepším zájmu dítěte a vzhledem k širokému odkazu k „jakékoli činnosti týkající se dětí“ je možné dovodit, že tento princip pokrývá veškerá hmotná práva dítěte daná Úmluvou. Jedná se o poměrně širokou ochranu, jež může zahrnovat jak ochranu zájmů dítěte při individuálním rozhodování orgánem veřejné moci příslušného státu o konkrétním dítěti (např. rozhodnutí o adopci), tak i obecné politiky dotýkající se celé řady dětí (např. politika veřejného vzdělávání).⁷⁷ Ustanovení primárně zavazuje orgány veřejné moci – veřejná zařízení sociální péče, správní a zákonodárné orgány, ale také soukromá zařízení sociální péče. Přestože znění ustanovení nestanoví dalším soukromoprávním subjektům (např. rodičům dítěte, zákonným zástupcům dítěte atd.) zvláštní povinnosti, musejí i tyto subjekty v rámci svého rozhodování (pokud se týká dítěte) reflektovat jeho nejlepší zájem – účelem Úmluvy není regulace vnitřního rozhodování v rodinách, ovšem důležitost rozhodování v nejlepším zájmu dítěte vede k povinnosti veškerých subjektů respektovat předmětný princip.⁷⁸ Případná konkrétní právní úprava rozhodnutí subjektů soukromého práva, jež se týkají dětí, je ponechána národním právním řádům. Tento stav je dán objektem tohoto ustanovení, když jeho účelem není regulovat „rodinná“ rozhodnutí, ale vytvořit funkční rámec institucí zabývajících se činnostmi týkajícími se dětí tak, aby nedocházelo k preferenci určitých zájmů těchto institucí nad zájmy dětí (např. za účelem ideologické indoktrinace, využívání dětí k práci atd.). Zároveň je potřeba doplnit, že zájem dítěte je jedním z řady různých zájmů, jež je v různých situacích třeba uvažovat a vyvažovat v souladu s principem proporcionality – zájem dítěte nemá absolutní přednost před ostatními zájmy (jako jsou např. zájem společnosti na veřejném pořádku, zájem společnosti na řádném fungování justice a spravedlnosti), přesto má zájem dítěte takovou důležitost, že

⁷⁶ Čl. 3, *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

⁷⁷ ALSTON, Philip a Bridget GILMOUR-WALSH. *The best interests of the child: towards a synthesis of children's rights and cultural values*. Florence: UNICEF, International Child Development Centre, 1996, s. 9. ISBN 8885401295.

⁷⁸ Tamtéž, s. 10.

její znění Úmluvy označuje jako „přední hledisko“ při jakékoli činnosti týkající se dětí.⁷⁹ Přičemž toto „přední hledisko“ zastřešuje veškerá ustanovení Úmluvy – princip nejlepšího zájmu dítěte se často použije ve spojení s hmotněprávními ustanoveními Úmluvy, když podpoří, případně ospravedlní určitý postup řešení konkrétních problémů plynoucích z ustanovení Úmluvy, to je dáno vnitřní provázaností Úmluvy, když veškerá její ustanovení je nutné vykládat jako celek.⁸⁰

Dále tato zásada hraje další dvě role – jedná se o mediační princip, jež může pomoci při řešení střetu různých práv plynoucích z Úmluvy, a také může tento princip sloužit k hodnocení národních zákonů, politik a praktických činností, jež nejsou kryty výslovným závazkem plynoucím z Úmluvy.⁸¹ V druhém odstavci článku 3 Úmluvy je stanoven závazek smluvních států učinit veškerá zákonodárná a správní opatření, jež dítěti zajistí ochranu a péči nezbytnou pro jeho blaho. Toto ustanovení je podle právní teorie obecným závazkem smluvních států, jež při aplikaci ustanovení Úmluvy zaplňuje její případné mezery a opomenutí. Bez ohledu na fakt, že některé nutné komisivní jednání (povinnost smluvního státu určitým způsobem konat), nebo naopak povinnost zdržet se určitého jednání, není Úmluvou upraveno, musí smluvní státy tento závazek v národním právním řádu provést tak, aby i přes opomenutí tohoto předpokládaného ustanovení v Úmluvě, nebyla dětem upřena ochrana a péče nutná pro jejich blaho.⁸²

Právo dítěte na život, zachování života a jeho rozvoj

Článek 6 Úmluvy je promítnutím nejdůležitějšího hmotného práva, plynoucího ze standardu ochrany lidských práv obecně, dosaženého v průběhu vývoje mezinárodního práva – a to práva člověka na život, jež má v systému ochrany lidských práv výsadní postavení, když všechna ostatní lidská práva jsou logicky vázána na

⁷⁹ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 38. ISBN 9789280641837.

⁸⁰ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 37. ISBN 9789280641837.

⁸¹ ALSTON, Philip a Bridget GILMOUR-WALSH. *The best interests of the child: towards a synthesis of children's rights and cultural values*. Florence: UNICEF, International Child Development Centre, 1996, s. 37. ISBN 8885401295.

⁸² DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 94. ISBN 90-411-1229-4.

dodržení tohoto práva.⁸³ Toto právo je některými autory považováno za součást tzv. „ius cogens“ mezinárodního práva,⁸⁴ jedná se tedy o normu, která je mezinárodním společenstvím suverénních států považována a akceptována za normu univerzálně platnou a nederogovatelnou jednotlivým státem – jde o normu, kterou jsou vázány všechny státy bez ohledu na jejich vůli. Jedná se o jediné právo, které je Úmluvou označeno jako právo „přirozené“, když první odstavec článku 6 Úmluvy stanoví, že: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život“ – znění tohoto ustanovení reflektuje zmíněné výsadní postavení práva na život, jehož naplnění zakládá možnost dále rozvíjet ochranu dalších práv (ať už obecně lidských práv, nebo v tomto případě specificky práv dětí). Jde o vyjádření myšlenky, že právo na život lidské bytosti nepramení z právních předpisů jednotlivých států, či jiných společenství, ale jedná se o právo dané inherentně – přirozeně, a to na základě specifického postavení lidských práv obecně, jež v souladu s jejich povahou stojí nad veškerým pozitivním právem. Tento přístup zastává i Výbor OSN pro lidská práva, který ve svých Harmonizovaných pokynech o sestavování pravidelných zpráv uvedl, že právo na život je: „nejvyšší právo, jež nelze za žádných okolností derogovat, a to ani v čase výjimečného stavu“ a také, že právo na život je právem: „základním všech lidských práv“, přičemž tyto závěry za své přijal i Výbor pro práva dítěte.⁸⁵ Právo na život dítěte bylo tvůrci Úmluvy do jejího textu zahrnuto, přestože ostatní lidskoprávní smlouvy již poskytují dostatečný standard ochrany tohoto práva univerzálně – a to ze symbolických důvodů pramencích ve výše uvedené důležitosti tohoto práva. Stanovení konkrétního obsahu práva na život potom byl předmětem prvního Obecného komentáře Výboru OSN pro lidská práva, který dovodil, že právo na život: „je právo, které by nemělo být vykládáno restriktivně“ a „smluvní státy by měly zavést opatření, jež předcházejí a trestají zbavení života nejen trestnými činy, ale také předcházet svévolnému zabíjení lidí vlastními ozbrojenými silami.“ Proto musí zákon přísně kontrolovat a omezovat okolnosti, za kterých může být osoba zbavena života úřady

⁸³ Čl. 6, *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

⁸⁴ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 142. ISBN 0415825911.

⁸⁵ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 126. ISBN 90-411-1229-4.

příslušného státu. Smluvní státy by také měly určit a zefektivnit způsoby jak předcházet zmizení lidí.“⁸⁶ Při provádění tohoto principu nepostačí, aby smluvní státy provedly negativní opatření, tedy aby zakázaly nebo omezily jistá život-ohrožující chování, nebo praktiky, ale toto vyjádření práva na život po smluvních státech vyžaduje přijmout i opatření pozitivního charakteru.⁸⁷ Výbor doplňuje, že je žádoucí, aby smluvní státy přijaly veškerá možná opatření k omezení kojenecké úmrtnosti a ke zvýšení průměrné délky života svých obyvatel, zvláště přijetím opatření k odstranění podvýživy a šíření epidemií.

Inovativním prvkem Úmluvy (v komparaci s nejdůležitějšími univerzálními lidskoprávními smlouvami) a jednoznačně pozitivním krokem vpřed ke zvýšení standardu ochrany práv dětí je výslovná inkorporace závazku smluvních států zajistit kromě samotného práva na život i jeho zachování a rozvoj, když druhý odstavec článku 6 Úmluvy stanoví, že: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.“ Klauzule vyžadující zabezpečení uvedeného v „nejvyšší možné míře“ byla do znění tohoto ustanovení vložena, aby implementace tohoto ustanovení ve smluvních státech mohla reflektovat ekonomické, sociální a kulturní zvláštnosti zachování života a rozvoje dítěte v příslušných regionech.⁸⁸ Konkrétní kroky, které by měly smluvní státy podniknout k zabezpečení zachování života a rozvoje dítěte nejsou Úmluvou specifikovány. Příprava znění článku 6 Úmluvy opět vyvolala mezi smluvními státy kontroverzi ohledně možnosti výkladu tohoto ustanovení způsobem, který by při jeho aplikaci mohl být v kolizi s národními legislativami některých smluvních států ve věci potratů. Šlo o spor, zda znění článku 6 lze interpretovat tak, že právo na život vzniká i nenarozenému dítěti a provádění umělého přerušování těhotenství (potratu) je v rozporu s jeho právem na život. Tento spor vedl řadu států (např. Čínu, Francii, Tunisko atd.) k předložení svých výhrad k Úmluvě,

⁸⁶ Tamtéž, s. 129.

⁸⁷ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 84. ISBN 9789280641837.

⁸⁸ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 294-7. ISBN 9041110917.

kterými zajišťují, že aplikace článku 6 Úmluvy nebude zasahovat do příslušných národních předpisů týkajících se potratů.⁸⁹

Právo dítěte na vyjádření jeho názoru a na účast při rozhodování, jež se ho týká

Dalším inovativním krokem, který text Úmluvy přináší, je ustanovení článku 12, jež definuje právo dítěte svobodně vyjadřovat své názory ve všech věcech, které se ho týkají a souběžná povinnost věnovat názorům dítěte patřičnou pozornost.⁹⁰ O inovativní krok jde, jelikož svoboda projevu (názoru) se tradičně s dětmi nespojuje – ani jedna z historických Deklarací práv dítěte právo svobodně projevovat názor dětem nepřiznávala – dětem byla přiznána až univerzálními lidskoprávními mezinárodními smlouvami (např. Všeobecnou deklarací lidských práv), které toto právo přiznávají všem lidem obecně. Výzvou, před kterou stály smluvní státy Úmluvy při přípravě jejího znění, potom nebyla nutnost vytvořit nové právo svobody vyjádření specificky pro děti, ale nutnost k tomuto právu přitáhnout pozornost smluvních států a změnit obvyklé společenské paradigma velící, že dítě vzhledem ke svému věku a myšlenkovým schopnostem není schopno o věcech, které se ho týkají, rozhodovat.⁹¹ Neboli změnit klasické chápání dítěte, jež ho považuje za pouhý objekt právní úpravy, neschopný samostatně vykonávat svá práva, na chápání dítěte jako právoplatného subjektu práv, jež může aktivně rozhodovat o svém osudu. Objektem ustanovení článku 12 Úmluvy není pokus zavázat smluvní státy k donucení dětí účastnit se řízení, jež se jich týkají, ani snaha na děti delegovat odpovědnost za výsledné rozhodnutí v těchto řízeních, účelem tohoto ustanovení je pokus přesvědčit a zavázat smluvní státy k přijetí opatření, jež v konečném důsledku co nejvíce zpřístupní veškeré procesy týkající se dětí právě osobám, o nichž se prostřednictvím těchto řízení rozhoduje – dětem, přičemž částí tohoto zpřístupnění je právě závazek smluvních států poskytnout dítěti schopnému formulovat své názory možnost se svobodně vyjádřit (případně využít svého práva nevyjádřit se) a povinnost vzít takto vyjádřený názor v úvahu v předmětném

⁸⁹ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 143. ISBN 0415825911.

⁹⁰ Čl. 12, *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

⁹¹ *CRC/C/GC/7/Rev.1: Convention on the Rights of the Child – General Comment No. 7 (2005): Implementing child rights in early childhood*. United Nations, 2006. Dostupné také z: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/GeneralComment7Rev1.pdf>

rozhodování.⁹² O kontroverzní princip se jedná, jelikož právo dítěte participovat na rozhodnutích, jež se ho týkají, nevyhnutelně vede k jisté míře ztráty možnosti dítěte kontrolovat prostřednictvím výkonu rodičovských práv a omezení kontroly, kterou nad ním jeho zákonní zástupci vykonávají, a to v úrovni odpovídající věku a rozumové vyspělosti dítěte. To jsou ostatně dvě kritéria stejné důležitosti, které určují, do jaké míry je nutné věnovat pozornost názorům dítěte, když je zjevné, že různé děti jsou schopné projevit různou úroveň rozumové vyspělosti v různém věku – vždy je tedy nutné věk a rozumovou vyspělost dítěte objektivně posuzovat jednotlivě tak, aby dítě nebylo kráceno na svém právu projevit názor.⁹³

Druhý odstavec článku 12 Úmluvy potom specifikuje výše uvedenou zásadu, když dítěti dává právo, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, jež se ho týká. Jedná se o veškerá řízení vedená soudním orgánem. Termín správní řízení je zde nutné vykládat tak, aby pokryl co možná nejširší spektrum různých administrativních řízení, jež se mohou dítěte týkat – zahrnuje řízení ohledně rozvodu manželství, svěřeni dítěte do péče, závažných disciplinárních prohřešků, udělení azylu dítěti a další. Toto právo se opět týká dítěte schopného formulovat svůj názor na základě výše uvedených kritérií – tedy názoru dítěte musí být dán prostor přímo úměrně odpovídající jeho věku a úrovni mentálních schopností. Dále toto ustanovení stanoví, že dítě má právo být slyšeno přímo nebo prostřednictvím svého řádného právního zástupce v souladu s procesními pravidly národního právního řádu – toto ustanovení řeší konkrétní pravidla, za kterých bude dítě v předmětných řízeních vyslechnuto, když tato pravidla nijak blíže nespecifikuje a nechává zde prostor pro legislativce příslušného smluvního státu (důležitost této klauzule leží v definování povinnosti smluvního státu vůbec stanovit tato procedurální pravidla formou vlastní tomu kterému státu).⁹⁴ Závěrem je na místě podotknout, že Úmluva (a mezinárodní právo obecně) dítěti negarantuje právo volit a být volen v rámci různých voleb probíhajících uvnitř státu –

⁹² BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 137. ISBN 9041110917.

⁹³ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 153. ISBN 9789280641837.

⁹⁴ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 224. ISBN 90-411-1229-4.

stanovení minimální věkové hranice pro účast ve volbách, ať už jako volič nebo kandidát, leží zcela v gesci příslušného státu.⁹⁵

3.3.5 Občanská práva a svobody dítěte podle Úmluvy o právech dítěte

Čtvrtá tematická skupina ustanovení Úmluvy se skládá z následujících článků:

Čl. 7: dítě má právo na jméno, registrované v rámci národního právního řádu, právo mít státní příslušnost, a pokud je to možné právo znát svoje rodiče a jejich péči.

Čl. 8: dítě má právo na zachování jeho totožnosti – oficiální záznam jeho existence. Státy se zavazují respektovat jeho právo na zachování totožnosti.

Čl. 13: dítě má právo na svobodu projevu zahrnující právo nakládat s informacemi a myšlenkami, které může být omezeno jen za splnění stanovených podmínek.

Čl. 14: dítě má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství, které může být omezeno jen za splnění stanovených podmínek.

Čl. 15: dítě má právo na sdružování a pokojné shromažďování, které může být omezeno jen za splnění stanovených podmínek.

Čl. 16: dítě má právo na ochranu svého soukromí garantovanou zákonem.

Čl. 17: dítě má právo na přístup k informacím, Úmluva zdůrazňuje pozitivní roli masmédií, jež dítěti pomáhají rozvíjet sociální, duchovní a mravní blaho.

Čl. 28, odst. 2: smluvní státy zajistí, aby kázeň ve školách byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte.

Čl. 37, písm. a): dítě nesmí být podrobena mučení, zakazuje se trest smrti a doživotní trest bez možnosti propuštění na svobodu ukládat dětem.

Uvedené články široce reflektují postavení dítěte jako plnohodnotného člena společnosti participujícího na veřejném životě, jehož hlas nesmí ve společnosti zaniknout jen kvůli jeho věku a omezeným životním zkušenostem. Ustanovení

⁹⁵ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 140. ISBN 9041110917.

garantující dítěti zákonnou ochranu jeho totožnosti zabezpečují, že žádné dítě nemůže být státem administrativně vyloučeno ze společnosti – spolu s uvedenými články zajišťujícími práva dětí na jejich osobnostní a vzdělanostní rozvoj přispívají k vytvoření univerzálního ideálního postavení dítěte jako sebevědomého mladého člověka, který od svého narození přiměřeně ovlivňuje svět kolem sebe na základě svých zkušeností, informací a vzdělání, kterého se mu dostalo.⁹⁶

3.3.6 Rodinné prostředí a alternativní péče podle Úmluvy o právech dítěte

Pátá tematická skupina ustanovení Úmluvy se skládá z následujících článků:

Čl. 5: smluvní státy se zavazují respektovat výkon rodičovských práv usměrňujících dítě při výkonu jeho práv.

Čl. 9: dítě má právo žít s rodiči, v případě jejich rozluky má dítě právo zůstat v kontaktu s oběma rodiči.

Čl. 10: smluvní státy umožní rodinám, jejichž členové žijí v různých zemích, zůstat v kontaktu nebo se opětovně shledat jako rodina.

Čl. 11: smluvní státy činí opatření k potírání únosů dětí.

Čl. 18, odst. 1 a 2: smluvní státy vynaloží veškeré úsilí k zajištění uznání zásady, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, smluvní státy poskytují rodičům potřebnou pomoc při výchově dětí.

Čl. 19: smluvní státy činí veškerá potřebná opatření k ochraně dětí před tělesným či duševním násilím, urážením, zneužíváním, zanedbáváním, nedbalým zacházením nebo vykořisťováním.

Čl. 20: dítě zbavené svého rodinného prostředí má právo na zvláštní ochranu a pomoc.

Čl. 21: osvojené děti mají právo na zvláštní ochranu.

Čl. 25: dítě svěřené příslušnému orgánu do péče, ochrany nebo léčení má právo na pravidelné hodnocení zacházení s dítětem. Čl. 27, odst. 4: smluvní státy činí všechna

⁹⁶ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 131. ISBN 9041110917

opatření k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nesoucích za dítě finanční odpovědnost.

Úmluva v uvedených ustanoveních rozvíjí myšlenku, že základní hodnotou poskytující dětem patřičnou úroveň ochrany je uspokojivé rodinné prostředí, které dítě od narození formuje. Rodina je primárním sociálním prostředím vytvářejícím podmínky pro vývoj a výchovu osobnosti dítěte, a jako takové je i přiměřeně chráněno, jelikož je přirozeným zájmem dítěte vyrůstat v úplné rodině oproštěné od socio-patologických jevů.⁹⁷ Rolí státu je potom povinnost poskytnout rodinám veškerou nutnou pomoc k řádnému výkonu jejich rodičovských práv a povinností, případně suplovat roli rodiny v případech, kdy není možné, aby vykonávala svoje funkce. Regulace Úmluvy v této oblasti zároveň nemůže jít nad stanovenou minimální úroveň, když ustanovení Úmluvy musí respektovat specifika různých rodinných vztahů a přístupů k výchově dětí napříč celým světem.

3.3.7 Práva postižených dětí, zdravotní péče a sociální zabezpečení podle Úmluvy o právech dítěte

Šestá tematická skupina ustanovení Úmluvy se skládá z následujících článků:

Čl. 18, odst. 3: smluvní státy činí opatření k zabezpečení služeb pro děti pracujících rodičů.

Čl. 23: duševně, nebo tělesně postižené děti mají právo na zvláštní ochranu a podporu.

Čl. 24: dítě má právo na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně jeho zdravotního stavu.

Čl. 26: dítě má právo na výhody sociálního zabezpečení.

Čl. 27, odst. 1 – 3: dítě má právo na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.

Čl. 33: smluvní státy jsou povinny přijmout opatření k ochraně dětí před užíváním narkotických látek.

⁹⁷ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 75. ISBN 9789280641837.

Ustanovení šestého tematického koše vycházejí z myšlenky, že dítě nemůže plnohodnotně fungovat jako člen společnosti a vykonávat svá další práva, pokud mu není zajištěna určitá životní úroveň – skládající se z náležité zdravotní péče, sociálního zabezpečení a zabezpečení jeho dalších potřeb. Tedy kromě garance ostatních práv dítěte je nutné zajistit i určitou materiální životní úroveň tak, aby se dítě mohlo nerušeně vyvíjet. Nutnost garantovat dětem tento materiální standard potom opět vychází z postavení dítěte ve společnosti, když je ekonomicky závislé na dospělých osobách.⁹⁸

3.3.8 Vzdělání, volný čas a kulturní aktivity podle Úmluvy o právech dítěte

Sedmá tematická skupina ustanovení Úmluvy se skládá z následujících článků:

Čl. 28: dítě má právo na vzdělání, základní vzdělání musí být bezplatné a veškeré vzdělání musí splňovat minimální standardy stanovené tímto ustanovením – předně musí respektovat důstojnost dítěte.

Čl. 29: stanoví cíle výchovy dětí, ta má předně směřovat k rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání, rozumových a fyzických schopností v co nejširším objemu.

Čl. 30: dítě pocházející z etnické, náboženské nebo jazykové menšiny nebo je osobou domorodého původu má další zvláštní práva.

Čl. 31: dítě má právo na odpočinek a volný čas, účast ve hře a oddechové činnosti.

Ustanovení Úmluvy, spadající do nadepsaného koše, jsou výrazem důležitosti procesu vzdělávání ve zdravém vývoji dítěte – vzdělávání je chápáno jako prostředek socializace dítěte, vytváření pozitivních kulturních, společenských a hodnotových vzorců, díky kterému se dítě může plnohodnotně zapojit do dění ve společnosti jako vzdělaný občan schopný zajistit si přežití, rozvíjet svoje schopnosti, důstojně žít a pracovat, zlepšovat kvalitu svého života, provádět informovaná rozhodnutí a pokračovat ve vzdělávání se.⁹⁹ Neodmyslitelnou součástí procesu vzdělávání je potom i odpočinek dětí prostřednictvím činností jako jsou hry, jejichž důležitost je dnes již nesporná.

⁹⁸ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 385. ISBN 9789280641837.

⁹⁹ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 408. ISBN 9789280641837.

3.3.9 Zvláštní ochranná opatření podle Úmluvy o právech dítěte

Osmá tematická skupina ustanovení Úmluvy se skládá z následujících článků:

Čl. 22: smluvní státy činí opatření zabezpečující, že dítěti v postavení uprchlíka bude poskytnuta veškerá potřebná ochrana a humanitární pomoc.

Čl. 32: smluvní státy zajistí ochranu dítěte v rámci pracovněprávních vztahů.

Čl. 33: smluvní státy zajistí ochranu dítěte před nezákonným užíváním narkotických látek.

Čl. 34: smluvní státy zajistí ochranu dítěte před sexuálním zneužíváním.

Čl. 35: smluvní státy zajistí ochranu dítěte před únosy.

Čl. 36: smluvní státy zajistí ochranu dítěte před všemi ostatními formami vykořisťování.

Čl. 37, písm. b) – d): smluvní státy dítěti zajistí zvláštní ochranu v rámci jeho trestání.

Čl. 38: smluvní státy se zavazují poskytnout dítěti potřebnou ochranu v ozbrojených konfliktech.

Čl. 39: smluvní státy činí opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegraci dětí zasažených ozbrojeným konfliktem, zanedbáním nebo zneužíváním.

Čl. 40: dítě má právo na zvláštní ochranu v rámci trestního řízení.

Tento koš ustanovení vychází z předpokladu, že dítě může být zvýšenou měrou ohroženo celou řadou negativních jevů, jež se mohou nepříznivě podepsat na jeho přirozeném vývoji – Úmluva potom smluvním státům ukládá povinnost provést veškerá možná opatření k zamezení těchto skutečností. Tyto jevy přirozeně ohrožují i dospělou populaci, ovšem v případě dítěte, které je zvláště zranitelné vůči těmto zásahům do jeho života (a následky takových jevů mají podstatně dalekosáhlejší dosah), je třeba přistoupit k vyšší úrovni ochrany a garantovat jeho ochranu nejen národním právním řádem, ale rovněž prostřednictvím práva mezinárodního.

3.3.10 Výbor OSN pro práva dítěte

Část II. Úmluvy o právech dítěte sestává z článků 42 až 45, jež zřizují Výbor pro práva dítěte a upravují jeho činnost. Jedná se o specializovaný orgán OSN vytvořený za účelem kontroly plnění závazků plynoucích pro smluvní státy z Úmluvy. Jeho sekretariát trvale sídlí v kanceláři Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v Ženevě, kde se také třikrát ročně schází ke svým zasedáním trvajícím obvykle tři týdny.¹⁰⁰ Hlavní funkcí Výboru je přijímání pravidelných „periodických zpráv“ o plnění závazků plynoucích z Úmluvy od smluvních států a jejich vyhodnocování formou vydávání návrhů a všeobecných doporučení, které se postupují dotčenému státu a sdělují Valnému Shromáždění OSN zároveň s připomínkami smluvních států. Výbor dále vydává svá obecná doporučení ve formě tzv. „obecných komentářů“, které obsahují výklad ustanovení Úmluvy. Tato interpretace Úmluvy Výborem již je některými autory považována za sekundární zdroj mezinárodního práva, a to tehdy, kdy se jednotlivému výkladu dostane široké mezinárodní podpory.¹⁰¹ K dnešnímu dni vydal Výbor 18 takových komentářů.¹⁰² Výbor se dále zabývá přijímáním a vyřizováním stížností podaných jednotlivci, skupinami jednotlivců nebo smluvními stranami Úmluvy v souladu s Opčním protokolem k Úmluvě zavádějícím postup předkládání oznámení (o kterém více viz níže).

Smluvní státy Úmluvy jsou podle článku 44 Úmluvy povinny podávat Výboru zprávy o opatřeních použitých k provedení ustanovení Úmluvy, úvodní zpráva musí být podána do dvou let ode dne, kdy se stát stal smluvní stranou Úmluvy, pravidelná „periodická zpráva“ musí poté být podána každých pět let. Obsahem těchto zpráv je popis skutečností a obtíží, které se týkají stupně plnění závazků podle Úmluvy, a informace, které zabezpečují dostatečný přehled Výboru o provádění Úmluvy v příslušné zemi. Formální stránka těchto zpráv je upravena v Harmonizovaných

¹⁰⁰ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 639. ISBN 9789280641837.

¹⁰¹ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 95. ISBN 0415825911.

¹⁰² Committee on the Rights of the Child: General Comments. *United Nations: Office of the High Commissioner for Human Rights* [online]. 2016 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

pokynech Výboru OSN pro práva dítěte o sestavování pravidelných zpráv, které podrobně stanovují, které konkrétní informace Výbor po smluvních státech vyžaduje a v jaké formě – tyto jsou zároveň cenným interpretačním zdrojem pro výklad jednotlivých ustanovení Úmluvy (některé příklady viz výše), když ukazují způsob, jakým o Úmluvě uvažuje právě Výbor pro práva dítěte. Každé dva roky Výbor podává prostřednictvím Ekonomické a sociální rady OSN Valnému shromáždění OSN zprávu o své činnosti. Výbor dále k dnešnímu dni přijal deset rozhodnutí, které mají povahu doporučení a ve většině případů se zabývají otázkami procesního charakteru souvisejícími s procedurou podávání pravidelných zpráv smluvními státy.¹⁰³ Výbor si ve svém jednacím řádu stanovil i právo pořádat tzv. „dny obecné rozpravy“, jejichž účelem je prohloubení znalostí ohledně určitého problému týkajícího se dětí, a to prostřednictvím konference, které se účastní nevládní organizace, jednotliví odborníci, jednotlivé části OSN a Výbor samotný.¹⁰⁴ Efektivita mechanismu podávání průběžných zpráv bývá terčem kritiky, když sice Výbor hodnotí obsah jednotlivých zpráv, podaných smluvními státy, ovšem na druhou stranu neexistuje mechanismus, pomocí kterého by Výbor mohl hodnotit pravdivost a správnost tohoto obsahu – což vede k situaci, kdy vlády některých států uvádějí ve zprávách přehnaně optimistické údaje, ačkoli reálně k naplnění závazků plynoucích z Úmluvy nedochází.¹⁰⁵

Výbor sestává z osmnácti apolitických odborníků „vysokého morálního charakteru a uznávaných schopností“ v oblasti ochrany práv dětí. Počet členů Výboru byl zvýšen z původních deseti na dnešních osmnáct rezolucí Valného shromáždění OSN ze dne 21. prosince 1995, která nabyla platnosti dne 18. listopadu 2002.¹⁰⁶ Odborníci

¹⁰³ Committee on the Rights of the Child: General Comments. *United Nations: Office of the High Commissioner for Human Rights* [online]. 2016 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

¹⁰⁴ *CRC/C/4/Rev.4: Convention on the Rights of the Child – Rules of procedure*. United Nations, 2015. Dostupné také z: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/4/Rev.4&Lang=en

¹⁰⁵ FORTIN, Jane. *Children's rights and the developing law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 54. Law in context. ISBN 9780521698016.

¹⁰⁶ *Resolution Adopted by the General Assembly A/RES/50/155: Conference of States Parties to the Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1995. Dostupné také z: <http://www.un.org/documents/ga/res/50/ares50-155.htm>

jsou voleni smluvními státy z řad jejich občanů, ale svoji funkci vykonávají jako soukromé osoby, nezávisle a bez zodpovědnosti vůči státu, ze kterého pocházejí. Členové Výboru jsou voleni na období čtyř let. Výbor pracuje v souladu s vlastním jednacím řádem, materiální podporu Výboru zajišťuje Generální tajemník OSN, který Výboru poskytuje personál a potřebné materiální zázemí.

Článek 45 Úmluvy pro zefektivnění implementace jejích ustanovení zavádí systém mezinárodní kooperace v právních oblastech, kterými se Úmluva zabývá. Odborné organizaci UNICEF, jež je zřízena Organizací spojených národů jako světově největší organizací zabývající se ochranou a podporou dětí, a jiným orgánům OSN je dáno právo účastnit se jednání Výboru o provádění ustanovení Úmluvy v případech, které spadají do oblasti jejich činnosti. Výbor může tyto orgány vyzývat k podání zpráv ohledně implementace Úmluvy. Výše uvedené organizace spadající pod OSN a „jiné příslušné orgány“ (tedy široká řada nevládních organizací zabývajících se ochranou dětí) mohou být vyzvány k podání názoru jejich odborníků na provádění Úmluvy. Uvedené organizace se také mohou podílet na činnosti Výboru prostřednictvím udílení technických rad nebo pomoci poskytnuté dotčenému smluvnímu státu Úmluvy na základě jeho požadavku uvedenému v jeho zprávě doručené Výboru. Zde je postaven právní rámec pro systém napomáhající efektivnímu provádění ustanovení Úmluvy, jež umožňuje komplexní spolupráci řady různých aktérů mezinárodního práva (smluvních států, mezinárodních organizací) navzájem mezi sebou i spolupráci s lokálními subjekty (jako jsou lokální organizace hájící práva dětí). Fakt, že Úmluva oproti řadě ostatních lidskoprávních dokumentů obsahuje instituci kontroly dodržování jejích ustanovení, kterou je Výbor pro práva dítěte, znamená jednoznačný posun k vymahatelnosti jejích ustanovení, přestože právní teorie považuje instituci Výboru za relativně slabou, když Výbor nevydává rozhodnutí, která by právně zavazovala smluvní státy Úmluvy.¹⁰⁷

Úmluva ve své druhé části obsahuje dvě významná ustanovení zabývající se publicitou jejích zásad a ustanovení, jejichž cílem je zajistit dostatečnou informovanost široké veřejnosti o ochraně, kterou se jí Úmluvou dostává, vycházejíc z myšlenky, že veškerá práva dětí nemají valného praktického dopadu v případě, že si jich děti nejsou

¹⁰⁷ P. STEWART, David. *Ratification of the Convention on the Rights of the Child* [online]. s. 3 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.law.du.edu/documents/sutton-colloquium/materials/2013/Stewart-David-Ratification-of-the-Convention-on-the-Rights-of-the-Child.pdf>

vědomy. Jednak se smluvní strany zavazují široce informovat o zásadách a ustanoveních mezi dospělými i dětmi a dále se smluvní státy zavazují zpřístupnit veřejnosti zprávy podávané Výboru. Důležitost těchto článků leží v rozšíření povědomí laické veřejnosti o lidskoprávních smlouvách, které se na ně vztahují a v případné možnosti občanské společnosti reagovat na obsah zpráv podávaných Výboru. Praktické provedení těchto ustanovení vyžaduje Výbor, když po smluvních státech žádá, aby v pravidelných zprávách doložily rozsah, ve kterém byla Úmluva přeložena do lokálních a domorodých jazyků a žádá o sdělení, jaké konkrétní kroky smluvní státy provedly za účelem rozšíření povědomí o Úmluvě.¹⁰⁸ Zároveň doporučuje, aby byla výuka o ustanoveních Úmluvy zahrnuta do školní výuky a tréninku veškerých osob pracujících s dětmi.¹⁰⁹

3.3.11 Závěrečná ustanovení Úmluvy o právech dítěte

Mimo výše uvedené dělení samostatně stojí čl. 41, který obsahuje klauzuli nejvyššího dosaženého standardu ochrany práv dětí, když stanoví, že Úmluva se nijak nedotýká ustanovení obsažených v národních právních řádech smluvních stran, případně v mezinárodním právu, který je pro takový stát závazný, napomáhajících uskutečnění práv dítěte ve větší míře než ustanovení Úmluvy. Třetí část Úmluvy obsahuje články 46 až 54, které se zabývají otázkami technického charakteru – podpisem Úmluvy (článek 46), její ratifikací (článek 47), přístupem k Úmluvě (článek 48), platností (článek 49), dodatky (článek 50), výhradami k textu Úmluvy (článek 51), možností vypovědět Úmluvu (článek 52), uložením Úmluvy (článek 53) a otázkou autentických znění Úmluvy (článek 54). K Úmluvě může přistoupit kterýkoliv stát, vůle přistupujícího státu stát se smluvní stranou Úmluvy musí být vyjádřena jednak jeho podpisem smlouvy (jež je pouze projevem této vůle a nemá vliv na právní závaznost smlouvy pro dotčený stát)¹¹⁰ a poté následnou vnitrostátní ratifikací, kdy příslušné úřady přistupujícího státu ve specifickém národním procesu potvrdí vůli být Úmluvou

¹⁰⁸ DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, s. 42. ISBN 90-411-1229-4.

¹⁰⁹ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 627. ISBN 9789280641837.

¹¹⁰ *Vienna Convention on the Law of Treaties*. 1969, článek 18. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>

vázán. Ratifikační listiny, nebo listiny o přístupu (pro státy které Úmluvu ratifikovaly, aniž by ji podepsaly) potom musí být uloženy u generálního tajemníka OSN. Úmluva nabývá platnosti třicátý den po uložení dvacáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka OSN – k tomu došlo dne 2. září 1990, ve srovnání s ostatními lidskoprávními smlouvami OSN velice brzy (viz výše Mezinárodní pakty OSN z roku 1966) po jejím přijetí Valným shromážděním OSN. Důvody rychlosti, se kterou došlo k podpisu Úmluvy celou řadou států, lze spatřovat jednak ve faktu, že na počátku 90. let hrála ochrana práv dětí významnou roli v rámci mezinárodněprávní agendy,¹¹¹ a také ve faktu, že přijetí Úmluvy nepředstavuje pro smluvní státy významnou ekonomickou zátěž (vzhledem k minimálnímu množství reálných závazků, plynoucích z Úmluvy). Pro nově přistupující státy nabývá smlouva platnosti rovněž třicátý den po uložení ratifikační listiny nebo listiny o přístupu. Jak bylo zmíněno výše, k dnešnímu dni jsou Úmluvou vázány všechny státy světa kromě USA, díky čemuž se Úmluva o právech dítěte stala prvním lidskoprávním dokumentem OSN, který dosáhl ratifikace takřka všemi státy světa a nabyl statusu univerzálního dokumentu.

3.4 Úmluva o právech dětí a Česká republika

Historie přístupu České republiky k Úmluvě o právech dítěte se začala psát v září roku 1990, kdy šestice států (Kanada, Egypt, Mali, Mexiko, Pákistán a Švédsko) svolala v kooperaci s organizací UNICEF a dalšími orgány OSN Světový summit dítěte do New Yorku. Jednalo se o bezprecedentní setkání nejvýznamnějších světových mocností, jehož účelem byla podpora ochrany práv dětí, a kterého se kromě zástupců států rovněž účastnilo 45 nevládních mezinárodních organizací. Vrcholem této konference potom bylo podepsání společné Světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji, ke které se připojilo 73 států ze 159 účastnících se konference.¹¹² Tato deklarace je sice pouhým prohlášením, kterým se deklarující státy přihlašují k myšlenkám ochrany dětí před porušováním jejich práv, neobsahuje závazná vynutitelná ustanovení – důležitost Summitu dítěte ovšem leží ve dvou dalších rovinách: jednak došlo k vytvoření určitého organizačního precedentu globální

¹¹¹ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 91. ISBN 0415825911.

mobilizace v určité věci, který byl později napodoben obdobnými konferencemi zabývajícími se jinými problémy (např. summit v Rio de Janeiru, zabývající se ochranou klimatu nebo summit v Kodani, zabývající se sociálními otázkami)¹¹³ a pak v rámci Summitu dítěte došlo k podpisu Úmluvy o právech dětí celou řadou nově přistupujících států, včetně tehdejší České a Slovenské Federativní Republiky, která ji podepsala v New Yorku dne 30. Zář 1990.¹¹⁴ Následně s Úmluvou vyslovilo souhlas tehdejší Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky a ratifikoval ji prezident. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991, čímž vstoupila v platnost. K publikaci Úmluvy došlo formou Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte prostřednictvím 22. částky tehdejší Sbírký zákonů ČSFR rozeslané dne 8. dubna 1991.¹¹⁵

Tehdejší ČSFR Úmluvu podepsala s výhradou týkající se čl. 7, odst. 1 Úmluvy, jež se mimo jiné zabývá právem dítěte znát své rodiče. ČSFR si vyhradila výjimku z tohoto ustanovení: když v rozporu s tímto ustanovením není praxe nesdělení jmen biologických rodičů dítěti v případech neodvolatelných adopcí dětí založených na principu anonymity, za podmínky že je zajištěna anonymita a utajení biologických rodičů dítěte. Dne 7. června 1991 potom vláda ČSFR vyjádřila své pochyby stran k Úmluvě přistupujícího Kuvajtu prostřednictvím svých námitek. Kuvajt po podpisu Úmluvy provedl výhradu nepoužití veškerých ustanovení Úmluvy, jež jsou v rozporu s Islámským právem šarí'a a jeho národními zákony, proti čemuž se ČSFR ohradila prohlášením konstatujícím nekompatibilitu takových výhrad s objektem a účelem Úmluvy. Podle názoru vlády ČSFR jsou takové výhrady v rozporu s obecnými principy mezinárodního práva, když znemožňují provedení přijaté mezinárodní smlouvy

¹¹² World Summit for Children (1990). *United Nations* [online]. 1997 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.un.org/geninfo/bp/child.html>

¹¹³ World Summit for Children (1990). *United Nations* [online]. 1997 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.un.org/geninfo/bp/child.html>

¹¹⁴ Databases: Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, chapter IV - human rights. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2016 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en#EndDec

¹¹⁵ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí: Úmluva o právech dítěte. In: *Sbírka zákonů*. 1991, částka 22, 104/1991.

s odvoláním na národní právní řád, v důsledku čehož neuznává výhrady provedené Kuvajtem.¹¹⁶

Vzhledem k pozdějšímu rozpadu ČSFR a vzniku samostatné České republiky a Slovenské republiky ke dni 1. ledna 1993 došlo k sukcesi České republiky do všech mezinárodních závazků ČSFR – Česká republika je tedy smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte již ode dne svého vzniku. Sukcese státu je pojem označující mezinárodněprávní teorii a praxi, spočívající v uznání nově vzniknuvšího suverénního státu ostatními státy, a to na základě jeho historického vztahu ke státu zanikajícímu – nově vzniknuvší stát potom automaticky vstupuje do závazků zanikajícího státu (v tomto případě včetně Úmluvy o právech dítěte).¹¹⁷ Formálně k sukcesi závazků České republiky došlo formou dopisu datovaného ke dni 16. února 1993, jež generální tajemník OSN obdržel dne 22. února 1993. V tomto dopise se vláda České republiky hlásí k platným principům mezinárodního práva ohledně státní sukcese, a kterým prohlašuje, že se považuje za zavázanou uvedenými mezinárodními smlouvami (včetně Úmluvy), včetně dřívějších výhrad a námitek.¹¹⁸ V souladu s přijetím závazků plynoucích Úmluvou započala Česká republika plnění ustanovení Úmluvy – procesní závazek, představovaný povinností podat Výboru pro ochranu práv dítěte úvodní zprávu o stupni plnění závazků Úmluvy byl potom splněn jejím podáním roku 1994, zhodnocení této zprávy potom Výbor vydal dne 4. března 1996.¹¹⁹ Na úvodní zprávu potom navázaly povinné periodické zprávy smluvního státu, když Česká republika Výboru poskytla roku 1999 svoji druhou průběžnou zprávu, kterou Výbor vyhodnotil

¹¹⁶ Databases: Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, chapter IV - human rights. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2016 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en#EndDec

¹¹⁷ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 60 an. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9.

¹¹⁸ Databases: Historical Information. *United Nations: Treaty Collection* [online]. (c) 2016 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/Pages/HistoricalInfo.aspx#Czech Republic>

¹¹⁹ *CRC/C/11/Add.11: Convention on the Rights of the Child – Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention. Initial reports of States parties due in 1994*. United Nations, 1996. Dostupné také z: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F11%2FAdd.11&Lang=en

dne 3. března 2000¹²⁰ a kombinovanou třetí a čtvrtou zprávu poskytnutou roku 2008 a vyhodnocenou dne 4. listopadu 2008.¹²¹ Přes dílčí výtky (jež Výbor řeší prostřednictvím doporučení akcí k jejich odstranění), Výbor předkládané zprávy a průběžné repliky České republiky vítá a oceňuje konstruktivní dialog vedený s více-oborovou delegací České republiky.¹²² Příští konsolidovanou pátou a šestou pravidelnou zprávu je potom Česká republika povinna předložit do 30. června 2018.

4. Opční protokoly k Úmluvě o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte byla k dnešnímu dni rozšířena třemi opčními protokoly – dodatky k jejímu textu, jež dále rozšiřují a zvyšují standard ochrany práv dětí v některých specifických oblastech. V žádném případě se nejedná o změnu původního textu, ale jde o jeho doplnění o další články hmotněprávní nebo procesněprávní povahy prostřednictvím „opčních“ tedy volitelných protokolů, ke kterým mohou smluvní strany Úmluvy přistoupit. Jedná se o následující dokumenty:

- „Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie“ přijatý Valným shromážděním OSN dne 25. května 2000 a platnosti nabyvší dne 18. ledna. 2002. Smluvními stranami tohoto protokolu je k dnešnímu dni 171 států (včetně České republiky, kde je v platnosti ode dne 26. září. 2013), dalších 9 jej podepsalo, ale neratifikovalo.¹²³
- „Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů“ přijatý Valným shromážděním OSN dne 25. května 2000 a platnosti

¹²⁰ *CRC/C/83/Add.4: Convention on the Rights of the Child – Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention. Periodic reports of States parties due in 1999. Czech Republic.* United Nations, 2002. Dostupné také z: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F83%2FAdd.4&Lang=en

¹²¹ *CRC/C/CZE/3-4: Convention on the Rights of the Child – Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention Third and fourth periodic reports of States parties due in 2008. Czech Republic.* United Nations, 2011. Dostupné také z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/417/60/PDF/G1041760.pdf>

¹²² *CRC/C/CZE/CO/3-4: Convention on the Rights of the Child – Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding Observations: Czech Republic.* United Nations, 2011. Dostupné také z: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC.C.CZE.CO.3-4.doc>

¹²³ *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography.* United Nations: Treaty Collection [online]. 2000 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280000815>

nabyví dne 12. února 2002 Smluvními stranami tohoto protokolu je k dnešnímu dni 162 států (včetně České republiky, kde je v platnosti ode dne 12. února 2002), dalších 14 jej podepsalo, ale neratifikovalo.¹²⁴

Uvedené protokoly jsou označovány jako hmotněprávní, když stanoví nové konkrétní závazky, jež povinné subjekty musí dodržovat, za současného přihlášení se k základním principům ochrany práv dětí stanovených Úmluvou. Oba tyto protokoly byly podepsány a ratifikovány i Spojenými státy americkými, a to i přestože tento stát není k dnešnímu dni signatářem původního textu Úmluvy.

- „Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení“ přijatý Valným shromážděním OSN dne 19. prosince 2011 a platnosti nabyví dne 14. dubna 2014. Smluvními stranami tohoto protokolu je k dnešnímu dni 50 států (včetně České republiky, kde je v platnosti ode dne 1. března 2016), dalších 25 jej podepsalo, ale neratifikovalo.¹²⁵

V tomto případě se jedná o dokument procesněprávní povahy zavádějící postup předkládání oznámení, vytvářející nový mechanismus zasílání individuálních oznámení, jež umožní upozornit na konkrétní případy porušování Úmluvy nebo některého z prvních dvou opčních protokolů.

4.1 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (OPSC)

Konečný text nadepsaného protokolu je výsledkem zvýšeného mezinárodního úsilí o zajištění patřičné ochrany dětí před sexuálním zneužíváním – zaměření na tuto problematiku je možné vysledovat od počátku 90. let 20. století, kdy Komise OSN pro lidská práva přijala akční program v této věci, kterým přijala doporučení ohledně

¹²⁴ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2000 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280001282>

¹²⁵ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2000 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280309665>

společenské podpory dětských obětí tohoto druhu zneužívání.¹²⁶ Hlavním impulsem pro započetí prací na OPSC bylo rozšíření praktiky „dětského sexuálního turismu“ a narůstající dostupnost dětské pornografie prostřednictvím internetu a dalších médií – oboje v souvislosti s postupujícím procesem globalizace a světového technického rozvoje.¹²⁷ Roku 1994 Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky založil otevřenou pracovní skupinu, jež v následujících letech vypracovala návrh textu OPSC. Činnost pracovní skupiny nebyla v průběhu jejích prací aktivně podporována Výborem pro práva dítěte (na rozdíl od druhého hmotněprávního opčního protokolu), což bylo zapříčiněno jejím názorem, podle kterého byla problematika, jíž se OPSC zabýval už dostatečně regulována ustanoveními Úmluvy a spíše bylo potřeba věnovat se implementaci existujících práv, než vytvářet nové instrumenty ochrany práv dětí. Nicméně snaha vytvořit detailnější právní rámec pro potírání sexuálního zneužívání dětí (hlavně ve vztahu k trestnímu stíhání a extradici „sexuálních turistů“) nakonec slavila úspěch a opční protokol byl Valným shromážděním OSN přijat.¹²⁸

Záměrem OPSC je podle obsažené preambule rozšíření opatření, jež by měly smluvní státy přijmout k zajištění ochrany dítěte před prodejem dětí, dětskou prostitucí a dětskou pornografií ve vztahu k některým článkům Úmluvy. Způsobem, jakým OPSC svého účelu dosahuje, potom je kriminalizace vybraných jednání souvisejících s těmito jevy (které OPSC definuje), když OPSC po smluvních státech vyžaduje, aby jejich trestní právo v plném rozsahu postihovalo vyjmenované činy a jednání související s předmětem protokolu bez ohledu na to, zda jsou spáchány vnitrostátně či mezinárodně, jednotlivcem či organizací. V souvislosti s prodejem dětí se jedná o zákaz nabízení, předávání či přijímání dítěte za účelem: sexuálního vykořisťování dítěte, přenosu orgánů dítěte za účelem zisku a zapojení dítěte do nucené práce a získávání souhlasu k adopci dítěte zprostředkovatelem za použití nepřípustných prostředků. V souvislosti s dětskou prostitucí jde o zákaz nabízení, získávání, zprostředkování či

¹²⁶ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 670. ISBN 9789280641837.

¹²⁷ *Handbook on the optional protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography*. Florence, Italy: UNICEF Innocenti Research Centre, 2009, s. viii. ISBN 9788889129852.

¹²⁸ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 669. ISBN 9789280641837.

poskytování dítěte k takové činnosti. Ohledně dětské pornografie jde o zákaz její výroby, distribuce, šíření, dovozu, vývozu, nabízení, prodeje a držení. Potřeba kriminalizace tohoto chování pramení z faktu, že ačkoliv je činnost regulovaná protokolem z velké části motivovaná ekonomicky – děti „nepracují“ v tradičním smyslu tohoto slova, nýbrž jsou zneužívány jako pouhý objekt dávající vydělat osobám profitujícím z této činnosti – tedy naprosto v rozporu se základními zásadami Úmluvy, kterými se řídí i OPSC. Kromě uvedeného je dále upravena jurisdikce smluvních států, extradice pachatelů, mezinárodní spolupráce, procesní zásady a také podstatný závazek smluvních států zajistit veškerou potřebnou pomoc obětem uvedených trestných činů – ať už v rámci systému trestního soudnictví, kdy je v první řadě třeba zohlednit nejlepší zájem dítěte nebo povinnost smluvních států přijmout veškerá opatření s cílem fyzicky a psychicky pomoci obětem uvedených trestných činů. OPSC stejně jako Úmluva v jejím článku 41 obsahuje klauzuli nejvyššího dosaženého standardu ochrany práv dětí, když protokolem nejsou dotčena žádná ustanovení, která ve větší míře přispívají k naplňování práv dítěte obsažená v národním právním řádu smluvní strany nebo v mezinárodním právu pro něj platném. OPSC upravuje i procedurální systém (obdobný jako ten upravený Úmluvou), prostřednictvím kterého smluvní státy podávají Výboru pro práva dítěte úvodní a průběžné zprávy o implementaci ustanovení protokolu.¹²⁹

Celkově lze tento opční protokol hodnotit jako účinný krok směrem k zajištění rozumného standardu ochrany práv dětí, když operativně reaguje na aktuální problémy, se kterými se toto odvětví lidských práv potýká – forma opčního protokolu potom umožňuje smluvním státům relativně pružně reagovat na nové výzvy v oblasti sexuálního zneužívání dětí, jež vznikly nebo se rozšířily v souvislosti s technologickým a jiným pokrokem lidské společnosti.

4.2 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů (OPAC)

Jednou z kontroverzních otázek, se kterou se tvůrci Úmluvy o právech dítěte museli při přípravách jejího textu vyrovnat, bylo stanovení minimálního věku, od

¹²⁹ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2000 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280000815>

kterého by mělo být dětem umožněno účastnit se ozbrojených konfliktů.¹³⁰ Konečné znění ustanovení článku 38 Úmluvy mimo jiné stanoví závazek smluvních států zabezpečit, aby se osoby, které nedosáhly 15 let věku, neúčastnily přímých bojových akcí a závazek zdržet se povolávání osob mladších 15 let do svých ozbrojených sil.¹³¹ Zájem některých smluvních států na umožnění účasti osob starších 15 let na ozbrojených konfliktech a možnosti být součástí jejich ozbrojených sil byl upřednostněn před obecným zájmem na ochraně dětí – osob mladších 18 let (v souladu s definicí dítěte podle článku 1 Úmluvy), což způsobilo podstatnou nekonzistenci ustanovení Úmluvy, když na jednu stranu Úmluva osobám mladším 18 let garantuje široké spektrum práv, jež je chrání před nejrůznějšími negativními vlivy, ale zároveň umožňuje dětem starším 15 let účast v ozbrojených silách jednotlivých států a přímých bojových akcích, vystavujíc je tak zřejmým nebezpečím, které zapojení do takových struktur, případně operací přináší. Způsobem jak tento právní rozpor vyřešit se měl stát volitelný protokol k Úmluvě, přičemž podnět k vypracování takového dokumentu vzešel z obecné rozpravy Výboru pro práva dítěte na téma „dětí v ozbrojených konfliktech“ roku 1992.¹³² Roku 1994 byla ustanovena otevřená pracovní skupina, jejímž úkolem bylo připravit text předmětného protokolu – ten měl v souladu s přáním mnoha smluvních států Úmluvy zavést ochranu všech osob mladších 18 let před účastí v ozbrojených konfliktech (přímou i nepřímou) a zákaz povolávat osoby mladší 18 let do ozbrojených sil (a zákaz umožnění takovým osobám dobrovolnou účast v ozbrojených silách). V průběhu přípravných prací se dosažení konsensu ve věci zvýšení uvedené věkové hranice ukázalo jako nemožné. Výsledný text je tedy kompromisem, který sice zvyšuje standard ochrany stanovený článkem 38 Úmluvy, ale nenaplnuje standardy ochrany práv dětí podle Výboru pro práva dětí, rady států a nevládních organizací zabývajících se ochranou dětí.¹³³

¹³⁰ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 110. ISBN 0415825911.

¹³¹ Čl. 38, *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

¹³² HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 660. ISBN 9789280641837.

¹³³ Tamtéž.

OPAC zavádí novou vyšší úroveň ochrany dětí před zapojováním do ozbrojených konfliktů – smluvní státy se v preambuli OPAC hlásí k myšlence odsouzení povolávání, výcviku a používání dětí vnitrostátně, i za hranicemi státu, k bojovým účelům jak státy, tak ozbrojenými skupinami odlišnými od státu, za současného přihlášení se k fundamentálním zásadám ochrany práv dětí definovaných Úmluvou. Těchto cílů se OPAC snaží dosáhnout prostřednictvím svých ustanovení, jež zpřísňují použití „dětských vojáků“. Předně je stanovena povinnost smluvních států přijmout všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se členové jejich ozbrojených sil, kteří nedosáhli věku osmnácti let, přímo neúčastnili bojových akcí. Přímá účast na bojových akcích je definována jednak pozitivně jako okamžitá a skutečná akce na bojišti způsobit nepříтели škodu spolu s příčinnou souvislostí příslušné akce a škody způsobené nepříтели, a také negativně – když přímou účastí na bojových akcích není shromažďování a přenos zpravodajských informací, transport zbraní a munice nebo předběžné nasazení osob k vojenským účelům.¹³⁴ OPAC dále upravuje možnosti využití dětí v ozbrojených silách, když vytváří dva režimy jejich účasti – první týkající se povinné účasti, kdy je dítě do služby v ozbrojených silách povoláno (a to i proti své vůli) a druhý režim, kdy dítě do ozbrojených sil vstupuje dobrovolně. Nedobrovolné povolání osoby do ozbrojených sil je umožněno pouze u osob, jež dosáhly věku 18 let. Ve vztahu k dobrovolnému povolání osoby došlo oproti článku 38 Úmluvy ke zpřísnění právní úpravy, když se smluvní státy zavazují zvýšit minimální věk pro dobrovolný nástup do ozbrojených sil oproti věku stanovenému ustanovením Úmluvy – minimální věk se tak zvyšuje z 15 let na 16 let (jediná výjimka z tohoto pravidla se vztahuje na školy používané nebo řízené ozbrojenými silami smluvní strany) – OPAC zároveň stanoví další podmínky pro dobrovolné povolávání osob mladších 18 let. Fakt, že řada vyspělých zemí, spadajících do „západního“ kulturního okruhu, dlouhodobě trvajících na zvyšování úrovně ochrany lidských práv a práv dětí (jako jsou např. Velká Británie, Kanada, USA, Německo, Francie a další)¹³⁵ nezvýšila minimální věk pro dobrovolný nástup do ozbrojených sil na univerzálních 18

¹³⁴ HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007, s. 660. ISBN 9789280641837.

¹³⁵ Tamtéž, s. 662.

let, svědčí o významných strategických a vojenských zájmech, jež tyto země hájí i přes uvedenou nekonzistenci v nastavení standardu ochrany práv dětí.

OPAC významně stanoví zákaz povolávání nebo jakéhokoliv používání osob mladších 18 let v bojových akcích ozbrojenými skupinami odlišnými od ozbrojených sil státu – toto ustanovení reflektuje realitu moderního bojiště, kdy některou z bojujících stran velice často jsou různé subjekty odlišné od státu – separatistická hnutí, teroristické skupiny, guerilla atd., vzhledem k jejich často neformální povaze a kvůli tomu zvýšené pravděpodobnosti poškozování práv a zájmů dětí jim stanoví OPAC přísnější podmínky stran využití dětí k bojové činnosti. Jedná se o krok pozitivní, nicméně v případě úplného rozpadu válčícího státu má pouze malou relevanci (když nebude možné rozlišit válčící subjekty státní a ostatní).¹³⁶ Dále OPAC obsahuje klauzuli nejvyššího dosaženého standardu ochrany práv dětí – žádné ustanovení OPAC nesmí být vykládáno tak, aby vyloučilo právní ustanovení garantující dítěti vyšší úroveň ochrany. Provedení ustanovení OPAC je pak záležitostí smluvních států, které k tomuto účelu činí veškerá nutná právní, správní a jiná opatření. Stejně jako Úmluva nebo OPSC zavádí i OPAC režim pravidelných zpráv, které podávají smluvní státy Výboru pro práva dětí ohledně plnění jejich závazků z příslušného dokumentu.¹³⁷

Předmětný protokol je možné hodnotit kladně – zvýšení ochrany práv dětí v ozbrojených konfliktech a v souvislosti s nimi prostřednictvím ustanovení opčního protokolu je žádoucím posunem vpřed ve vývoji mezinárodního systému ochrany práv dětí, ozbrojené konflikty jsou jedním z nejpalcivějších iniciátorů masivního porušování lidských práv obecně, a proto je žádoucí jejich jednotlivé aspekty regulovat mezinárodním právem. Forma opčního protokolu umožňuje smluvním státům flexibilnější jednání ohledně jejího obsahu – postupné zvyšování smluvními státy již odsouhlaseného standardu ochrany práv dětí se jeví jako jediná schůdná cesta progresivního vývoje vpřed, když (jak bylo zmíněno výše) strategické zájmy různých subjektů znemožňují vytvoření podstatně přísnějšího právního rámce pro účast dětí

¹³⁶ FOX, Mary-Jane. Child soldiers and international law: Patchwork gains and conceptual debates. *Human Rights Review* [online]. 2005, 7(1), 27-48. DOI: 10.1007/s12142-005-1001-4. ISSN 1524-8879. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s12142-005-1001-4>

¹³⁷ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2000 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280001282>

v ozbrojených konfliktech.¹³⁸ Zároveň se jedná o dosud nejsilnější instrument boje proti praxi používání dětských vojáků.¹³⁹

4.3 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení (OPIC)

Pořadím třetí opční protokol tentokrát neobsahuje hmotněprávní ustanovení chránící konkrétní práva dětí, ale vytváří nový mechanismus předkládání oznámení, umožňující jednotlivci, skupině jednotlivců nebo smluvní straně Úmluvy (případně jejich dvou prvních opčních protokolů) upozornit Výbor pro práva dítěte na jednotlivé případy porušování jejich ustanovení. Obdobný mechanismus je možné najít v řadě dalších smluv OSN zabývajících se lidskými právy – např. v Opčním protokolu k Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen nebo v Opčním protokolu k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením. Potřeba takového mechanismu pramení z faktu, že Úmluva před přijetím OPIC takovou proceduru neupravovala – tím významně snižující možnost osob, dotčených na jejich právech, dovolat se dodržování ustanovení Úmluvy. K rozhodnutí o potřebě přijetí opčního protokolu, jež by tento nedostatek napravil, významnou měrou přispěla i činnost nevládních organizací, jejichž informační kampaně vedly Radu OSN pro lidská práva k založení otevřené pracovní skupiny roku 2009, jejímž úkolem byla příprava textu OPIC (znovu tak prokazujíc vliv nevládních organizací na určování mezinárodněprávní agendy).¹⁴⁰ Pracovní skupina při přípravě textu vycházela z obecných zásad stanovených Úmluvou a z nutnosti zvýšené ochrany dětí. Finální znění OPIC předně definuje obecné zásady všech upravených řízení, jež reflektují zvláštní postavení dítěte – rozhodování Výboru pro práva dítěte (který vede veškerá řízení podle OPIC) musí být vedeno principem nejlepšího zájmu

¹³⁸ FOX, Mary-Jane. Child soldiers and international law: Patchwork gains and conceptual debates. *Human Rights Review* [online]. 2005, 7(1), 27-28 [cit. 2016-03-14]. DOI: 10.1007/s12142-005-1001-4. ISSN 1524-8879. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s12142-005-1001-4>

¹³⁹ VERHEY, Beth. *Child Soldiers: Preventing, Demobilizing and Reintegrating*. Vyd. 1. Washington: World Bank, 2001, s. 31. Dostupné také z: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSCContentServer/WDSP/IB/2001/12/17/000094946_01120604003321/Rendered/PDF/multi0page.pdf

¹⁴⁰ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 113. ISBN 0415825911.

dítěte a respektem k názoru dítěte.¹⁴¹ Jednací řád Výboru dále jako základní zásady stanoví rychlost jednání, utajení veškerých materiálů týkajících se řízení před Výborem, ochranu soukromí všech dotčených osob, participaci dítěte na rozhodování, ochranu dítěte před vnějšími tlaky a manipulací a ochranu účastníků řízení před případnými opatřeními odvetného charakteru, provedenými v návaznosti na jejich účast v řízení dle OPIC.¹⁴²

OPIC rozlišuje 3 formální režimy, prostřednictvím kterých Výbor vymáhá dodržování ustanovení Úmluvy (nebo hmotněprávních opčních protokolů). Základním mechanismem je předkládání oznámení jednotlivcem nebo skupinou jednotlivců – obsahem takového oznámení je stížnost na smluvní stát, v jehož jurisdikci se stěžovatelé nacházejí, pro neplnění povinností založených mu Úmluvou (takový stát musí být vázán Úmluvou nebo hmotněprávními opčními protokoly). Výbor předně posoudí přijatelnost takového oznámení (stěžovatel musí mimo jiné vyčerpat veškeré možné opravné prostředky v rámci příslušného národního právního řádu) a pokud jej shledá přijatelným, neprodleně s jeho obsahem a vlastními závěry v dané věci seznámí dotčený smluvní stát – ten je následně povinen předložit vysvětlení, nebo podat informace o přijatých opatřeních k nápravě. Řízení může být ukončeno rozhodnutím Výboru v meritu věci, kterým stanoví povinnosti smluvního státu vedoucí k nápravě nežádoucího stavu, nebo dohodou o smírném řešení sporu dosaženou pod dohledem Výboru.

Druhým mechanismem je zavedení formalizované komunikace mezi smluvními státy Úmluvy (a hmotněprávních opčních protokolů) umožňující zahájení řízení před Výborem v případě, kdy kterákoliv smluvní strana tvrdí, že jiná smluvní strana porušuje své povinnosti dané uvedenými dokumenty. Závaznost tohoto mechanismu pro smluvní státy je dána jejich přistoupením k tomuto závazku prostřednictvím deklarace uznání působnosti Výboru v této věci pro daný smluvní stát – tzv. „opt-in“ (závaznost není dána automaticky přistoupením k OPIC), pro použití tohoto institutu musí deklaraci

¹⁴¹ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 113. ISBN 0415825911.

¹⁴² CRC/C/62/3: *Convention on the Rights of the Child – Rules of procedure under the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure*. United Nations, 2013. Dostupné také z: http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/OPIC_Rules_of_Procedure.doc

provést jak smluvní stát stěžující, tak smluvní stát stížností dotčený. Praktická využitelnost tohoto institutu je ovšem minimální a k dnešnímu dni nebyl použit ani v jednom případě, což je dáno obavou smluvních států z politizace případné kauzy, jež by mohla narušit vzájemné vztahy daných států. Ustálenou praxí řešení závažných případů porušování ustanovení Úmluvy je spíše kritika porušovatelů na příslušných lidskoprávních fórech, popř. řešení soudní cestou před Africkým, Meziamerickým či Evropským soudem pro lidská práva.¹⁴³

Třetím mechanismem zavedeným OPIC je pravomoc Výboru vést vyšetřovací řízení na základě obdržení spolehlivých informací, dokazujících, že některý smluvní stát Úmluvy (a hmotněprávních protokolů) vážně či systematicky porušuje její ustanovení. Vyšetřovací řízení je vedeno důvěrně a ve spolupráci s vyšetřovaným státem, s jeho souhlasem může obsahovat i návštěvu vyšetřovaného státu. Výbor po vyšetření potřebných skutečností předloží státu zprávu obsahující výsledky šetření, včetně možných doporučení, vyšetřovaný stát je poté povinen se k této zprávě vyjádřit a případně podat své připomínky. Závěrem má Výbor pravomoc vyžadovat po vyšetřovaném smluvním státu další informace o provedených opatřeních, a to prostřednictvím standardního režimu podávání pravidelných zpráv, upraveného Úmluvou a hmotněprávními opčními protokoly.

OPIC smluvním stranám umožňuje prohlásit, že neuznávají pravomoc Výboru k vyšetřovacímu řízení a nechat se tak vyjmout z kompetence Výboru vyšetřovat daný stát – tzv. „opt-out“. Tato kompromisní možnost byla do textu zahrnuta za účelem snahy získat pro přistoupení k OPIC co největší možné množství států.¹⁴⁴ Přes fakt, že smluvní státy mají možnost vyvázat se z institutu mezistátní komunikace a institutu vyšetřovacího řízení je OPIC krokem vpřed směrem k vyšší vymahatelnosti smluvních závazků, ke kterým smluvní státy přistoupily. Navíc dává adresátům předmětné mezinárodní úpravy – dětem – možnost brát se za svá práva prostřednictvím nadnárodního, nezájatého, nestranného a za práva dětí zasazujícího se orgánu a tím

¹⁴³ BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014, s. 117. ISBN 0415825911.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 115.

významně přispívá k možnosti domoci se ochrany svých práv i v případě jejich porušování příslušným smluvním státem.

5. Regionální ochrana práv dětí

Vedle obecné mezinárodní ochrany práv dětí vedené úsilím OSN o zabezpečení úrovně ochrany práv dětí univerzálně a celosvětově stojí paralelně snaha lokálních mezinárodních organizací, sdružujících státy určitého geografického okruhu, o nastavení vlastního standardu ochrany dětí. Účelem regionálních systémů ochrany lidských práv je posílení ochrany lidských práv na daném území prostřednictvím instrumentů mezinárodního práva, jež reflektují hodnoty sdílené členskými státy lokálních mezivládních organizací, jako jsou místní zvyky, sdílená kulturní a historická zkušenost atd., vycházejíc z předpokladu, že sebekomplexnější univerzální systém ochrany lidských práv (a potažmo práv dětí) je vždy kompromisem široké řady států, který nemůže obstát tváří v tvář požadavkům jednotlivých států na reflexi jejich specifických problémů a požadavků.¹⁴⁵ Místní systémy ochrany lidských práv tedy vždy navazují na univerzální standard, definovaný globálními nástroji mezinárodněprávní ochrany dětí, který zvyšují stanovením dalších práv a jím odpovídajících povinností. Potřeba vlastní lokální úpravy lidských práv pramení i z historických a politických faktorů určujících mezinárodněprávní agendu příslušného regionu – v případě Evropy se jedná o významnou historickou zkušenost v podobě Druhé světové války, která ve spojení s tradiční důvěrou v demokracii a právní stát vedla k víře, že regionální systém ochrany lidských práv založený na tradičně sdílených hodnotách zabrání budoucím konfliktům podobného rozsahu. Americké kontinenty navazují na vlastní tradici lokálního přístupu k mezinárodním otázkám, jež historicky vychází z regionální solidarity vytvořené během historického období boje amerických států za nezávislost.¹⁴⁶ Africký kontinent ve vlastním subsystému ochrany lidských práv vychází ze sdílené historické zkušenosti s procesem dekolonizace, jehož ideový a právní základ staví na

¹⁴⁵ SHELTON, Dinah a Paolo G CAROZZA. *Regional protection of human rights*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2013, s. 11. ISBN 9780199941520.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 12.

myšlenka práva národů na sebeurčení – tato se stala součástí univerzálních lidských práv.¹⁴⁷

Nejpodstatnější impuls k vytvoření systémů regionální ochrany lidských práv ovšem pramení z některých nedostatků ochrany univerzální – OSN od momentu jejího vzniku trvalo více než 20 let dokončit a přijmout závazné katalogy lidských práv (Mezinárodní pakty – viz výše), během procesu vzniku těchto katalogů vyšlo najevo, že nebude možné uvedená práva efektivně vymáhat na globální úrovni, když není možné najít globální konsensus na vytvoření univerzální soudní instituce, jež by lidská práva účinně vymáhala – lokální organizace potom na základě vlastních těsnějších vztahů tento podstatný nedostatek kompenzují vytvořením vlastních soudních a dalších institucí, jež mohou závazně rozhodovat ve věcech jim svěřených, týkajících se příslušných členských států. V současné době rozlišujeme 5 hlavních subsystémů regionální kooperace výrazně se lišících svojí vyspělostí,¹⁴⁸ přičemž pouze 3 z těchto subsystémů vytvořily vlastní právní rámec pro ochranu lidských práv (Evropa, Americké kontinenty a Afrika) – zbylé 2 subsystémy (Asie a Pacifický region) takový právní rámec nedisponují, což je v kontextu dnešního atomizovaného multipolárního světa nutné interpretovat jednak jako znak mocenské a strategické nevyspělosti a také jako znamení jisté stagnace v procesu zvyšování úrovně ochrany lidských práv (a to i vzhledem k faktu, že v Asii žije proporcčně nejvyšší množství dětí na světě).¹⁴⁹

5.1 Rada Evropy

Rada Evropy je regionální evropská mezinárodní organizace založená roku 1949, jejímž hlavním cílem je podpora ochrany lidských práv, demokracie, právního státu a harmonizace sociálních a právních prostředků garantujících ochranu důstojnosti

¹⁴⁷ BURKE, Roland. *Decolonization and the evolution of international human rights*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2010, s. 1. Pennsylvania studies in human rights. ISBN 978-0-8122-2258-6.

¹⁴⁸ *The Role of Regional Human Rights Mechanisms*. Brussels: Directorate-general for external policies of the Union, 2010, s. 6. Dostupné také z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/410206/EXPO-DROI_ET\(2010\)410206_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/410206/EXPO-DROI_ET(2010)410206_EN.pdf)

¹⁴⁹ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 22. ISBN 9041110917.

občanů jednotlivých členských států, tohoto cíle se snaží dosáhnout přípravou a vydáváním mezinárodních smluv zabývajících se předmětnou tematikou, ke kterým mohou přistoupit pouze její členské státy – těch v současnosti sdružuje 47 (včetně České republiky). Význam této organizace, přesahující její lokální ambice, spočívá v produkci celé řady lidskoprávních smluv a dalších dokumentů nastavujících standard ochrany lidských práv – ve svém souhrnu vytvářejících evropské „ius communis“, jež prostřednictvím harmonizace národních právních řádů šíří demokratické zásady.¹⁵⁰ Řada z více než 200 mezinárodních smluv, jež Rada Evropy za dobu své činnosti vytvořila, se stala inspirací pro další zvyšování úrovně ochrany lidských práv ve světovém měřítku, potvrzujíc tak významné postavení Rady Evropy jako subjektu mezinárodního práva zasazujícího se za ochranu lidských práv – potažmo práv dětí, jejichž ochranou se ve své činnosti také zabývá, a kterých se týkají následující instrumenty.

Stěžejním univerzálním dokumentem (jež se věnuje problematice lidských práv jako celku) je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod přijatá roku 1950, ta byla do dnešního dne rozšířena o 15 protokolů – jde o katalog lidských práv (převážně práv občanských a politických) zavazující účastnické státy k přiznání uvedených práv a svobod každé osobě (bez ohledu na věk) podléhající jejich jurisdikci.¹⁵¹ Zároveň se jedná o první mezinárodní smlouvu zabývající se lidskými právy ustavující mechanismus a instituci dohledu, případně vynucení dodržování těchto práv, a to prostřednictvím Evropského soudu pro lidská práva kam se může obrátit každá osoba (za splnění procesních náležitostí) s případem porušení jejich práv, garantovaných touto Úmluvou – následné rozhodnutí soudu je pro členské státy závazné.¹⁵² Instrukce Evropského soudu pro lidská práva se ukázala být cenným pomocníkem při prosazování práv dětí, když pomocí jeho rozhodovací činnosti dochází ke konkrétnímu a efektivnímu vymáhání práv dětí v jednotlivých členských státech v mnoha různých oblastech – z mediálně nejznámějších případů v ČR jde např. o kauzu

¹⁵⁰ BUCK, Trevor. *International child law*. Portland, Or.: Cavendish Publishing, 2005, s. 109. ISBN 1859419488.

¹⁵¹ *Evropská úmluva o ochraně lidských práv (ve znění protokolů č. 11 a 14)*. 1950. Dostupné také z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

¹⁵² BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 22. ISBN 9041110917.

romských dětí neobjektivně zařazených do zvláštních škol,¹⁵³ řešení možnosti domácích porodů atd. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva obsahuje řadu případů, kdy se na něj děti úspěšně obrátily se svojí stížností – podanou jejich jménem, případně za spoluúčasti svých rodičů, to vše z něj činí pravděpodobně nejúčinnější nástroj vymáhání lidských práv dnešní doby (jež je dnes obětí vlastního úspěchu, když je zavalen vzrůstajícím množstvím stížností).¹⁵⁴ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod se specificky dětem věnuje pouze ve dvou procesněprávních člancích, což je dáno jejím univerzálním charakterem a vyšší mírou obecnosti.

Navazujícím univerzálním dokumentem – Evropskou sociální chartou přijatou roku 1961 (a revidovanou roku 1996), který je druhým základním pilířem smluvního systému ochrany lidských práv v členských zemích Rady Evropy, došlo k rozšíření ochrany lidských práv i v ekonomické a sociální oblasti, tato smlouva již obsahuje řadu ustanovení vztahujících se přímo k dětem, vycházejí z nejširší zásady, stanovící právo dětí a mladých osob na zvláštní ochranu před fyzickými a morálními riziky, kterým jsou vystaveny.¹⁵⁵ Kromě univerzálních smluv, se Rada Evropy ve své normotvorbě zaměřila i na problematiku ochrany práv dětí, když během své činnosti vytvořila celkem 6 mezinárodních smluv, konkrétně upravujících specifické aspekty mezinárodní ochrany dětí – jedná se o smlouvu upravující adopce dětí, právní postavení nemanželských dětí, smlouvu zabývající se záležitostmi týkajícími se rodičovské péče o dítě, procesními náležitostmi soudních řízení dotýkajícími se dítěte, smlouvu o kyberzločinu, smlouvu o kontaktu mezi dětmi a rodiči a smlouvu o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním.¹⁵⁶ Na rozdíl od komplexní právní úpravy zahrnující veškerá práva dětí v jedné mezinárodní smlouvě (jako např. v Úmluvě o právech dětí OSN),

¹⁵³ Malí Romové jsou stále odsouváni do praktických škol, tvrdí aktivisté. *IDnes.cz* [online]. 2012 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ceske-skoly-diskriminuji-romske-deti-dwn-domaci.aspx?c=A121108_141852_domaci_zt

¹⁵⁴ *The Role of Regional Human Rights Mechanisms*. Brussels: Directorate-general for external policies of the Union, 2010, s. 15. Dostupné také z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/410206/EXPO-DROI_ET\(2010\)410206_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/410206/EXPO-DROI_ET(2010)410206_EN.pdf)

¹⁵⁵ *European Social Charter*. 1961. Dostupné také z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168006b642>

¹⁵⁶ BUCK, Trevor. *International child law*. Portland, Or.: Cavendish Publishing, 2005, s. 109. ISBN 1859419488.

zvolila Rada Evropy politicky snáze průchozí cestu postupné regulace, když každá ze smluv se zabývá určitým problémem – ve svém souhrnu (společně s výše uvedenými univerzálními instrumenty) potom vytváří evropský lokální systém ochrany dětí. Takový postup sice na jednu stranu umožňuje členským státům vybrat si, které smlouvy přijmou a ratifikují – a tak může způsobit nedostatečnou ochranu práv dětí v určité oblasti, na stranu druhou nedojde k nepřijetí případné komplexní smlouvy pro nesouhlas smluvního státu s některou jeho částí, způsobujícíce tak ještě podstatnější ohrožení postavení dětí.

Rada Evropy se, kromě tvorby mezinárodních smluv, na procesu zvyšování standardu ochrany práv dětí podílí prostřednictvím provádění informačních, nátlakových a propagačních kampaní, vydávání řady aktů spadajících do kategorie tzv. „soft-law“ – formálně nezávazných doporučení, stanovisek a vyjádření, kterými se zasazuje o provedení nejrůznějších reforem národních právních řádů ve smyslu dosažení lepšího právního postavení dítěte v příslušném státě.¹⁵⁷ Regionální subsystém ochrany dětí Rady Evropy lze vzhledem k jeho širokému obsahovému záběru (upravuje celou řadu dílčích oblastí), k funkčnímu a efektivnímu mechanismu vymáhání závazků po členských státech (prostřednictvím Evropského soudu pro lidská práva) a vysokému standardu ochrany přesahujícímu úroveň univerzální, označit za nejvyspělejší regionální systém ochrany práv dětí dnešní doby, který může sloužit jako zdroj inspirace ostatním místním subsystémům ochrany lidských práv.

5.2 Organizace amerických států (OAS)

Organizace amerických států – nejstarší regionální společenství států, jehož historie sahá až do roku 1890 – k dnešnímu dni sdružující 35 nezávislých států severní a jižní Ameriky je mezinárodní organizací založenou za účelem dosažení míru a spravedlnosti, k podpoře solidarity, posílení spolupráce a obraně suverenity, teritoriální integrity a nezávislosti členských států. V rámci těchto proklamovaných cílů a v souladu s historickým vývojem, kterým organizace a mezinárodní politická scéna prošla ve 20. století, je jednou z aktuálních priorit OAS i ochrana lidských práv, když vytváří lokální

¹⁵⁷ FORTIN, Jane. *Children's rights and the developing law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 72. Law in context. ISBN 9780521698016.

právní rámec ochrany těchto práv, včetně institucí poskytujících prostor pro rozhodování ve věcech porušování těchto práv. Oproti Radě Evropy sdružující vysoce homogenní škálu členských států, sdílejících historickou zkušenost, hodnotové zásady atd. stojí OAS v podstatně ztížené pozici, když zastřešuje výrazně různorodější část světa zahrnující členské státy významně se lišící ekonomickou, sociální a politickou situací,¹⁵⁸ což je příčinou obtížnějšího hledání konsensu na případném zvyšování standardu ochrany lidských práv a konkrétně práv dětí. K dnešnímu dni nebyla OAS schopna dosáhnout konsensu na přijetí mezinárodní smlouvy, jež by se věnovala specificky ochraně práv dětí, a tak jejich ochrana leží pouze na dokumentech chránících lidská práva univerzálně a obecně – což je v kontextu progresivní novotvorby stran práv dětí Rady Evropy (viz výše) nutné vykládat jako jisté přešlapování na místě.

Lokální systém ochrany lidských práv OAS je založen na třech dokumentech: předně se jedná o Chartu OAS¹⁵⁹ upravující organizační a institucionální strukturu této organizace, zároveň jako jeden ze základních principů, které tato organizace podporuje, Charta OAS uvádí ochranu základních práv jednotlivce – tento základní princip je potom definován a široce rozveden Americkou deklarácí o právech a povinnostech člověka vydanou OAS roku 1948¹⁶⁰ několik měsíců před přijetím obsahově podobné Všeobecné deklarace lidských práv OSN (čímž se Americká deklarace stala historicky první univerzální mezinárodní smlouvou zabývající se ochranou lidských práv vůbec).¹⁶¹ Původně se jednalo o právně nezávazný instrument, který ovšem postupně nabyl charakteru obyčejového práva, zavazujíc tak všechny členské státy k jeho dodržování.¹⁶² Jedná se o katalog lidských práv, zaměřující se hlavně na občanská a

¹⁵⁸ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 23. ISBN 9041110917.

¹⁵⁹ *Charter of the Organization of American States*. 1993. Dostupné také z: http://www.oas.org/dil/treaties_A-41_Charter_of_the_Organization_of_American_States.pdf

¹⁶⁰ *American Declaration of the Rights and Duties of Man*. 1948. Dostupné také z: <https://www.oas.org/dil/1948%20American%20Declaration%20of%20the%20Rights%20and%20Duties%20of%20Man.pdf>

¹⁶¹ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 23. ISBN 9041110917.

¹⁶² Interpretation of the American Declaration of the Rights and Duties of Man Within the Framework of Article 64 of the American Convention on Human Rights, Advisory Opinion OC-10/89, July 14, 1989, Inter-Am. Ct. H.R. (Ser. A) No. 10 (1989). *University of Minnesota Human Rights Library* [online]. [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: https://www1.umn.edu/humanrts/iachr/b_11_4j.htm

politická práva, adresovaný všem lidem – dětem je potom věnován její článek 7 stanovící právo všech dětí na zvláštní ochranu, péči a podporu – reflektující tak zvlášť zranitelné postavení dětí. Americká deklarace dále kromě povinností rodičů vůči dětem novátorsky zavádí povinnosti dětí vůči rodičům – její článek 30 zavádí povinnost dětí ctít své rodiče a povinnost dětí poskytnout svým rodičům pomoc, podporu a ochranu v případě potřeby (tento přístup později přejala i Organizace africké jednoty ve své Africké chartě práv a blaha dítěte).¹⁶³

Třetím základním dokumentem lidskoprávního systému OAS je Americká úmluva o lidských právech přijatá roku 1969 – americký ekvivalent Evropské úmluvy o ochraně základních lidských práv a svobod, kterému je obsahově podobná – jde o závaznou mezinárodní smlouvu, které je ovšem smluvním státem pouze 23 členských států OAS (např. mimo USA a Kanadu).¹⁶⁴ Oproti Evropské úmluvě jde v ochraně práv dětí tento instrument dále, když obsahuje zvláštní článek věnovaný právům dětí stanovící právo dítěte na ochranu adekvátní jeho podmínkám ze strany rodiny, společnosti a státu, Americká úmluva rovněž zakazuje provádění trestu smrti na osobách, jež se předmětného trestného činu dopustily ve věku nižším než 18 let a také smluvní státy zavazuje k vytvoření speciálních trestních tribunálů pro trestní řízení vedená proti dětem. Americká deklarace byla rozšířena dvěma přídatnými protokoly, přičemž ve vztahu k ochraně práv dítěte hraje důležitou roli hlavně první tzv. „San Salvadorský protokol“, který rozšiřuje Americkou deklaraci o ochranu lidských práv ekonomických, sociálních a kulturních – jmenovitě stanoví např. právo dítěte na vzdělání, uspokojivé pracovní podmínky, stimuluující rodinné prostředí, ve kterém je dítě podporováno při osvojování hodnot vzájemného pochopení, solidarity, respektu a zodpovědnosti.

OAS rovněž disponuje institucionálním systémem, zaručujícím vymahatelnost ustanovení výše uvedených instrumentů – skládá se z Mezi-amerického soudu pro lidská práva a Mezi-americké komise pro lidská práva. Mezi-americký soud, zřízený Americkou úmluvou, svému účelu slouží jednak jako soudní instituce rozhodující

¹⁶³ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 23. ISBN 9041110917.

¹⁶⁴ *American Convention on Human Rights*. 1969. Dostupné také z: http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.pdf

v případech porušení lidskoprávních ustanovení uvedených instrumentů, kdy jeho rozhodnutí v těchto věcech zavazuje členské státy OAS, jež uznaly jeho jurisdikci, zároveň také slouží jako poradní orgán, vydávající právní stanoviska ohledně interpretace právních předpisů OAS. Mezi-americká komise pro lidská práva potom vykonává činnost kontrolního orgánu, jehož účelem je prosazování myšlenky lidských práv prostřednictvím monitorovací činnosti, publikační činnosti, provádění výzkumu a vystupování před Mezi-americkým soudem. Papírově disponuje OAS poměrně silným institucionálním a normativním aparátem, jež by měl zaručit efektivní ochranu práv dětí – leč často protichůdné mocenské a strategické zájmy nejrůznějších členských států OAS vedou k politizaci otázek ochrany lidských práv – způsobujíc tak neshody, jež vedly řadu důležitých regionálních států k nepřijetí a neprovedení různých dílčích instrumentů regionální ochrany lidských práv (ať už se jedná o neuznání jurisdikce Mezi-amerického soudu, nepřijetí Americké úmluvy, nebo dalších mezinárodních smluv), stejně tak činnost institucí OAS bývá často kritizována pro údajnou politizaci některých otázek. O opravdu efektivní subsystém ochrany lidských práv se nebude jednat do doby, kdy lokální mocnosti budou schopné překlenout nejrůznější odlišnosti a najít společný zájem ve vytvoření silného subsystému ochrany lidských práv, potažmo práv dětí.

5.3 Organizace africké jednoty (OAU) – dnes Africká unie

Třetím regionálním subsystémem ochrany lidských práv je systém vytvořený Organizací africké jednoty – mezinárodní organizací, vzniknuvší roku 1963, sdružující všechny státy nacházející se na kontinentu Afriky (celkem 54 členských států), kromě Maroka, jež z organizace vystoupilo z politických důvodů. Tato organizace byla roku 2002 nahrazena Africkou unií, jež pokračuje v její činnosti do dnes. Hlavními cíli OAU byla snaha zintenzivnit kooperaci afrických států, bránit jejich suverenitu a teritoriální integritu a také boj proti kolonialismu západních mocností ve všech jeho formách, jedním z vedlejších cílů byla i snaha o zvýšení úrovně ochrany lidských práv afrického lidu. Fakticky se nikdy v její historii nejednalo o silnou organizaci schopnou podniknout efektivní akci k prosazení vlastních cílů (včetně ochrany lidských práv, k jejichž masivnímu porušování došlo na africkém kontinentu během její existence mnohokrát) a to z několika důvodů – Afrika druhé poloviny 20. století byla jedním ze zástupných

kolbišť Studené války, kde jak Sovětský svaz, tak západní blok využívaly lokální státy procházející procesem dekolonizace k posílení vlastních sfér vlivu, což spolu s podstatně odlišnou historickou a politickou zkušeností jednotlivých zemí způsobilo praktickou nemožnost dosáhnout jakéhokoliv konsensu na politické, ekonomické, či sociální integraci členských států.¹⁶⁵ Politika nevměšování se do vnitřních záležitostí jednotlivých států a donedávna absence jakékoli institucionální struktury umožňující vynucení závazků, ke kterým členské státy přistoupily, způsobila, že OAU byla často kriticky popisována jako „klub diktátorů“ – byrokratický aparát, sloužící jako pouhé diskusní fórum bez praktického vlivu na dění v Africe.¹⁶⁶

Přes uvedené problémy s vynutitelností závazků svých členů, OAU během své existence vytvořila vlastní subsystém ochrany lidských práv reflektující lokální zvláštnosti, jež opět zvyšuje standard ochrany dětí oproti univerzální úpravě. OAU předně roku 1981 přijala Africkou chartu lidských práv a práv národů, jež navazuje na evropskou a americkou tradici regionální ochrany lidských práv, a dává vzniknout vlastnímu africkému subsystému – obsahově se zabývá jak právy občanskými a politickými, tak právy ekonomickými, sociálními a kulturními – zahrnuje jak práva jednotlivce, tak práva národů, specificky svým adresátům stanoví i řadu povinností (vůči rodině, společnosti a státu).¹⁶⁷ Ve vztahu k dítěti nezvyšuje jeho ochranu nad úroveň stanovenou dobovými instrumenty mezinárodního práva, ale pouze konstatuje závazek smluvních států zajistit ochranu dětí v souladu se závazky vyplývajícími z mezinárodních deklarácí a smluv. Dohled nad dodržováním závazků plynoucích z Africké charty lidských práv byl svěřen Africké komisi pro lidská práva a práva národů, což je poradní a výzkumný orgán, jehož úkolem je podpora a ochrana lidských práv prostřednictvím provádění studií, shromažďování dokumentů, organizace seminářů a konferencí atd. a interpretace ustanovení Africké charty.

¹⁶⁵ *The Role of Regional Human Rights Mechanisms*. Brussels: Directorate-general for external policies of the Union, 2010, s. 18. Dostupné také z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/410206/EXPO-DROI_ET\(2010\)410206_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/410206/EXPO-DROI_ET(2010)410206_EN.pdf)

¹⁶⁶ African Union replaces dictators' club. *BBC News* [online]. 2002 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2115736.stm>

¹⁶⁷ *African (Banjul) Charter on Human and Peoples' Rights (Adopted 27 June 1981, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58 (1982), entered into force 21 October 1986)*. 1986. Dostupné také z: http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf

Soudním orgánem, určeným k rozhodování ve věci stížností podaných na základě porušování závazků členských států OAU plynoucích z Africké charty lidských práv je Africký soud pro lidská práva a práva národů zřízený roku 2004 na základě protokolu k Africké chartě lidských práv – ten k dnešnímu dni ratifikovalo pouze 29 členů OAU. Vzhledem k faktu, že jeho první rozsudek padl teprve roku 2009, se jedná o neetablovaný soudní orgán, jehož efektivitu ve vymáhání právních závazků prověří až čas – dosavadní problémy s umožněním jednotlivcům podávat soudu individuální stížnosti, problémy s vynutitelností jeho rozhodnutí a obavy z politizace jeho rozhodovací činnosti ovšem napovídají, že k ideálu – v dnešní době představovaném Evropským soudem pro lidská práva – povede ještě dlouhá cesta.¹⁶⁸

Ve vztahu k dětem OAU kromě univerzálního katalogu lidských práv roku 1990 přijalo i zvláštní instrument jejich ochrany – Africkou chartu práv a blaha dítěte¹⁶⁹ (k níž přistoupilo 41 členských států OAU), jež navazuje na Deklaraci práv a blaha afrického dítěte přijatou roku 1979.¹⁷⁰ Potřeba zvláštní ochrany dětí v tomto světovém regionu je dána jejich tradičně velmi nepříznivým postavením, vyplývajícím z obecné politické, ekonomické a sociální situace Afrického kontinentu, jež se promítá v mnoha různých typech porušování práv dětí – sexuální zneužívání, generová diskriminace, vynucené sňatky, účast dětí v ozbrojených konfliktech atd. Africká charta práv a blaha dítěte se ideově hlásí k historickému odkazu a hodnotám africké civilizace, což kromě zvýšení standardu ochrany práv dětí oproti univerzálním mezinárodním instrumentům v některých oblastech, znamená aplikaci konceptu povinností (stejně jako ve výše popsané Africké chartě lidských práv) i v rámci systému ochrany dětí. Ten je na jednu stranu výrazem zodpovědnosti dítěte vůči širšímu společenství, ve kterém žije, jež reflektuje jeho potenciální důležitost a hodnotu pro tuto společnost, která může být přehlížena – na stranu druhou vyvolává obavy z možného zneužití těchto povinností proti zájmům dítěte (když např. bezpodmínečná povinnost dítěte ctít rodiče může

¹⁶⁸ Africký soud pro práva člověka a národů. *Rozvojovka* [online]. 2012 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/analyzy/154-africky-soud-pro-prava-cloveka-a-narodu.htm>

¹⁶⁹ *African Charter on the Rights and Welfare of the Child (ACRWC)*. African Union, 1999. Dostupné také z: <http://pages.au.int/acerwc/documents/african-charter-rights-and-welfare-child-acrwc>

¹⁷⁰ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 24. ISBN 9041110917.

stanovit nebezpečný precedent v případech zneužívání dětí ze strany rodičů).¹⁷¹ K dohledu nad řádným prováděním závazků z Africké charty práv a blaha dítěte byla zřízena Africká komise odborníků na práva a blaho dítěte, která přijímá a vyhodnocuje pravidelné zprávy podané pristoupivšími státy a sleduje vývoj v provádění jejich závazků.

Fakt, že v rámci afrického kontinentu – regionu, jež se dlouhodobě potýká s problémem narušování práv dětí – došlo k vzniku lokální normativní a institucionální struktury mezinárodního práva, jejímž cílem je proti takovému porušování práv dětí bojovat, je příslibem vzniku opravdu efektivního subsystému ochrany lidských práv. V současné situaci, kdy prakticky není možné závazky z lidskoprávních smluv vymáhat, a řada smluvních států ani nemá politickou vůli, případně ekonomické prostředky k jejich provedení, je tento lokální systém nutné označit jako stojící na počátku dlouhé cesty k ideálu ochrany práv dětí.

6. Závěr

Vývoj ochrany práv dětí prošel ve 20. století bouřlivým vývojem. Pouhých necelých 100 let dělí okamžik, kdy některé státy historicky poprvé deklarovaly nutnost poskytnout dětem zvýšenou ochranu pomocí nástroje mezinárodního práva, od dnešní situace, kdy je dětem poskytována široká ochrana celou řadou instrumentů mezinárodního práva – univerzálních, nebo specificky zaměřených na děti. Nadneseně je tak možné říct, že během necelých 100 let došlo k zviditelnění dětí na mezinárodní úrovni – z osob, které mezinárodní právo zcela ignorovalo, a které pro něj byly neviditelné, se děti jako zvláštní společenská skupina dostaly do pozice v centru pozornosti, kdy je ochrana jejich práv významnou součástí mezinárodní lidskoprávní agendy. Význam takové změny mezinárodního diskursu, je ještě větší při uvážení faktu, že veškerý vývoj v myšlence nutnosti ochrany dětí proběhl „zvenčí“ bez zapojení samotných dětí, když ty ze samozřejmých důvodů nemají nezbytné schopnosti nutné k prosazení jejich zájmů na mezinárodní úrovni. Co se nezměnilo a nikdy nezmění, je vyšší zranitelnost dětí oproti dospělým daná jejich věkem, fyzickými a psychickými

¹⁷¹ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998, s. 25. ISBN 9041110917.

dispozicemi, sociálním, ekonomickým a politickým postavením – zranitelnost dětí daná těmito faktory odůvodňuje trvalou nutnost ochrany jejich práv. Proto si ochrana dětí dnes žádá rozsáhlou mezinárodní právní regulaci ovlivňující praxi ochrany dětí v jednotlivých státech, když není pochyb, že národní právní řády musejí splňovat některé, všeobecně uznávané, normy a standardy ochrany dětí.

Podstatným vývojem rovněž prošel filozofický rámec celé právní regulace – od paternalistické teorie, upírající dětem možnost podílet se na řízení vlastního osudu prostřednictvím vyjadřování vlastního názoru až k dnes aktuální myšlence, že dítěti musí být poskytnut prostor k aktivní účasti na rozhodování, jež se ho týká. Jde o podstatný ústupek a vyklizení řady pozic ve prospěch dětí – populace „dospělých“ lidí, tak ustoupila od možnosti bezvýhradně ovlivňovat životy dětí přihlášením se k myšlence, že i děti (jakkoli rozumově, či jinak, omezené vzhledem k svému věku), je nutné při rozhodování, jež se jich týká, chápat jako partnera – nikoli jako pouhý objekt, kterému je nutné poskytovat zvýšenou ochranu. To vše za současného opakovaného přihlášení se k myšlence nezbytnosti ochrany dětí prováděné z titulu jejich zvlášť zranitelného postavení ve společnosti. Postavení dítěte v národních právních řádech i v obecném mezinárodním právu veřejném, tak nepochybně doznalo podstatné změny k lepšímu, směrem k vysokému standardu ochrany, jež děti ke svému zdravému vývoji, jako specificky ohrožená společenská skupina, nezbytně potřebují, a které jim zaručují uvedené nástroje mezinárodního práva.

Subsystem mezinárodní ochrany práv dětí jako svébytný obor mezinárodního práva veřejného, spadající do širokého rámce oboru ochrany obecných lidských práv, je potom sumou veškeré mezinárodněprávní regulace zabývající se postavením dětí ve společnosti. Jedná se o progresivně rozvíjející obor, kterému je vhodné věnovat patřičnou pozornost z řady důvodů – ať už praktických právních, vzhledem ke škále výše nastíněných závazků plynoucích z takových instrumentů a případné nutnosti jejich provedení, interpretace, rozšíření atd., politických – protože i ochrana práv dětí je významné politické téma, případně idealistických nebo morálních, jelikož svět se ani zdaleka neblíží situaci, kdy je všem dětem prakticky poskytována žádoucí ochrana, odpovídající ochraně papírové – plynoucí z mezinárodních závazků jednotlivých států. Dnes se již jedná o košatý systém zahrnující právní regulaci pocházející z pera celé řady

různých subjektů mezinárodního práva, dětí se týká regulace obecná – zahrnující všechny lidi, i regulace specifická – zahrnující jen samotné děti, stejně tak existuje řada instrumentů snažících se pokrýt problém ochrany práv dětí komplexně vedle množství nástrojů zabývajících se pouze určitým jednotlivým problémem stran ochrany dětí. Způsob regulace, který systém ochrany práv dětí používá, rovněž prošel ve 20. století překotným vývojem – od jednoduchých deklarací manifestujících potřebu ochrany dětí, jejichž praktický dopad byl nutně omezený z důvodu jejich právní nezávaznosti pro smluvní státy, se mezinárodní společenství přes univerzální úpravu lidských práv nijak zvlášť nezohledňující specifické postavení dětí postupně propracovalo až k myšlence potřeby komplexní závazné celosvětové právní úpravy, jež reguluje postavení dětí ve společnosti. Dosavadním završením tohoto procesu potom je průlomová Úmluva o právech dítěte přijatá OSN roku 1989 – jde o v mnoha ohledech unikátní instrument mezinárodního práva, kolem kterého se do dnešního dne více, či méně točí veškeré dění v oboru ochrany práv dětí na mezinárodní úrovni. Důležitost tohoto dokumentu, pramenící i z jeho takřka univerzálního přijetí, leží v definování obecných principů ochrany práv dětí, které určují směr a pokládají základy případné další mezinárodní nebo národní právní regulaci jdoucí nad úroveň ochrany práv dětí stanovených Úmluvou – ať už co se týče jednotlivých práv dětí, nebo celkové efektivnosti a vymahatelnosti takového instrumentu. Rovněž se jedná o nezpochybnitelné přihlášení k myšlence nutnosti zvýšené ochrany dětí, která historicky rozhodně není samozřejmostí. Vedle univerzálních instrumentů ochrany dětí potom stojí úprava regionální, jež staví na geografické, kulturní a historické blízkosti participujících členů, kteří předmětný obor mezinárodního práva doplňují o vlastní lokální úpravu. Efektivita takových systémů se potom výrazně liší – od částí světa, které vůbec nedisponují akceschopnou lokální mezinárodní organizací zabývajících se ochranou lidských práv, přes regionální subsystémy lidských práv, jež sice disponují potřebnou mezinárodní regulací, ale její reálné dodržování je spíše jen otázkou budoucnosti až po vyspělý evropský subsystém disponující robustní mezinárodněprávní úpravou, včetně funkčního soudního mechanismu vymáhajícího plnění přijatých závazků. S konstantně rostoucím počtem různých prostředků ochrany práv dětí, nevyhnutelně způsobujícím nepřehlednost právní úpravy, vyvstává otázka, do jaké míry je současný systém ochrany dětí jako celek efektivní a zda již přijaté instrumenty nejsou pouze prostředkem „mytí si

rukou“ vlád jednotlivých států ohledně ochrany dětí, zbavujícím je politické odpovědnosti za reálné postavení dětí v příslušné zemi.

Předně je třeba uvést, že aktuální právní rámec mezinárodní ochrany práv dětí komplexně pokrývá veškeré otázky stran postavení dítěte ve společnosti – smluvním státům a dalším subjektům stanoví řadu aktivních i pasivních povinností, jež mají svým provedením dětem vytvářet příznivé životní podmínky. Za všech okolností se ovšem jedná pouze o minimální standard, na kterém se subjekty mezinárodního práva dokázaly při vytváření tohoto právního rámce shodnout – úroveň ochrany dětí se tedy bude vždy rovnat pouze nejvyšší úrovni ochrany přijatelné a přijaté smluvními stranami. Vzhledem k mocensko-strategickým zájmům a nejrůznějším politickým tlakům, jež ovládají veškeré subjekty mezinárodního práva, případně i kulturním, historickým a společenským rozdílným mezi různými regiony světa je nasnadě, že jakékoliv další zvyšování úrovně ochrany práv dětí bude muset probíhat postupně, za neustálého hledání konsensu ohledně případných dalších právních závazků plynoucích z mezinárodního práva. Tento problém by mohli částečně řešit regionální organizace prostřednictvím vydávání vlastních instrumentů ochrany dětí, když je snazší najít shodu na ochraně dětí v rámci příslušného regionu, než celosvětově – ovšem, jak bylo uvedeno výše, jejich akceschopnost je dnes jen omezená. Přes veškerou důležitost Úmluvy je vymáhání jejích ustanovení problematické – Výbor pro práva dětí nedisponuje mechanismem, kterým by mohl vynutit závěry plynoucí z jeho doporučení, míra dodržování závazků smluvním státem je potom přímo úměrná jeho vůli a možnostem takové závazky dodržovat. Efektivita systému ochrany dětí tedy stojí a padá na vůli a prostředcích smluvních států ochranu dětem reálně poskytovat – sebekomplexnější právní úprava dětem nezaručí ochranu. Agendou budoucnosti by tedy měla být snaha mezinárodního společenství zaručit dětem možnost účinně se domoci jejich mezinárodněprávně garantovaných práv. V krátkodobém horizontu potom přistoupení co nejvyššího možného počtu států k opčním protokolům Úmluvy a ratifikace Úmluvy Spojenými státy americkými, v neoptimističtějších případech vytvoření mezinárodní instituce podobné Evropskému soudu pro lidská práva, jež by byla schopna vymáhat dodržování práv dětí.

Seznam zkratek

OSN	Organizace spojených národů
OPSC	Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie
OPAC	Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů
OPIC	Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení
OAS	Organizace amerických států
OAU	Organizace africké jednoty – dnes Africká unie

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie

ALSTON, Philip a Bridget GILMOUR-WALSH. *The best interests of the child: towards a synthesis of children's rights and cultural values*. Florence: UNICEF, International Child Development Centre, 1996. ISBN 8885401295.

ALSTON, Philip, Stephen PARKER a John SEYMOUR. *Children, rights, and the law*. New York: Oxford University Press, 1992. ISBN 0198257767.

BLAHOŽ, Josef, Vladimír BALAŠ a Karel KLÍMA. *Srovnávací ústavní právo*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-687-7.

BLANCHFIELD, Luisa. *The United Nations Convention on the Rights of the Child: Background and Policy Issues*. Congressional Research Service, 2010. Dostupné také z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/153279.pdf>

BUCK, Trevor. *International child law*. Portland, Or.: Cavendish Publishing, 2005. ISBN 1859419488.

BUCK, Trevor. *International child law*. Third edition. New York, NY: Routledge, 2014. ISBN 0415825911.

BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998. ISBN 9041110917.

BURKE, Roland. *Decolonization and the evolution of international human rights*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2010. Pennsylvania studies in human rights. ISBN 978-0-8122-2258-6.

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9.

DETRICK, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999. ISBN 90-411-1229-4.

DETRICK, Sharon, Jaap DOEK a Nigel CANTWELL. *The United Nations Convention on the Rights of the Child: a guide to the "Travaux préparatoires"*. Norwell, MA, U.S.A.: Sold and distributed in the U.S.A. and Canada by Kluwer Academic Publishers, 1992. ISBN 0792316711.

FORTIN, Jane. *Children's rights and the developing law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. Law in context. ISBN 9780521698016.

Fragile States Index 2015. Washington: The Fund for Peace, 2005. Dostupné také z: <http://library.fundforpeace.org/library/fragilestatesindex-2015.pdf>

Handbook on the optional protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography. Florence, Italy: UNICEF Innocenti Research Centre, 2009. ISBN 9788889129852.

HENKIN, Louis. *The International Bill of Rights: the Covenant on Civil and Political Rights*. New York: Columbia University Press, 1981. ISBN 0231051808.

HODGKIN, Rachel a Peter NEWELL. *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2007. ISBN 9789280641837.

KUČEROVÁ, Dita. Aplikace mezinárodních úmluv podle čl. 10 Ústavy. In: *Dny práva 2011 – Days of Law 2011: Deklarace, charty, listiny a lidskoprávní úmluvy a jejich význam pro proměny rodinné práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 81-97. ISBN 978-80-210-5913-9.

LIEFAARD, Ton a Doek JAAP E. (eds.). *Litigating the rights of the child*. New York: Springer, 2014. ISBN 9789401794442.

SHELTON, Dinah a Paolo G CAROZZA. *Regional protection of human rights*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 9780199941520.

The Role of Regional Human Rights Mechanisms. Brussels: Directorate-general for external policies of the Union, 2010. Dostupné také z:
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/410206/EXPO-DROI_ET\(2010\)410206_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/410206/EXPO-DROI_ET(2010)410206_EN.pdf)

The State of the World's Children: Special Edition. New York: United Nations Children's Fund, 2009. ISBN 9789280644425.

VEERMAN, Philip E. *The rights of the Child and the Changing Image of Childhood*. Norwell, MA, U.S.A.: Kluwer Academic Publishers, 1992. ISBN 0792312503.

VERHELLEN, Eugene. *Convention on the Rights of the Child: Background, Motivation, Strategies, Main Themes*. Vyd. 4. Antwerp: Garant, 2006. ISBN 9789044110814.

VERHEY, Beth. *Child Soldiers: Preventing, Demobilizing and Reintegrating*. Vyd. 1. Washington: World Bank, 2001. Dostupné také z: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2001/12/17/000094946_01120604003321/Rendered/PDF/multi0page.pdf

Periodika

ALSTON, Philip. The Legal Framework of the Convention on the Rights of the Child. *United Nations Bulletin of Human Rights*. 1992, 91(2), 5.

ALSTON, Philip. The Unborn Child and Abortion under the Draft Convention on the Rights of the Child. *Human Rights Quarterly* [online]. 1990, 12(1), 156- [cit. 2016-03-06]. DOI: 10.2307/762174. ISSN 02750392. Dostupné z:
<http://www.jstor.org/stable/762174?origin=crossref>

BŮŽEK, Antonín. Úmluva o právech dítěte z pohledu století dítěte. *Vychovávateľ*. 2010, 58(5), 7-14. ISSN 0139-6919. Dostupné také z: http://www.dci.cz/userfiles/file/stoleti_ditete_a_prava_ditete.pdf

COHEN, Cynthia Price. The Role of Nongovernmental Organizations in the Drafting of the Convention on the Rights of the Child. *Human Rights Quarterly* [online]. 1990, 12(1), 137-147 [cit. 2016-03-03]. DOI: 10.2307/762172. ISSN 02750392. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762172?origin=crossref>

COLE, Wade M. Human Rights as Myth and Ceremony? Reevaluating the Effectiveness of Human Rights Treaties, 1981–2007 1. *American Journal of Sociology*. 2012, 117(4), 1131-1171. DOI: 10.1086/662706. ISSN 0002-9602. Dostupné také z: <http://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/662706>

EEKELAAR, John. The Emergence of Children's Rights. *Oxford Journal of Legal Studies* [online]. 1986, 6(2), 161-182 [cit. 2016-03-14]. DOI: 10.1093/ojls/6.2.161. ISSN 0143-6503. Dostupné z: <http://ojls.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/ojls/6.2.161>

FOX, Mary-Jane. Child soldiers and international law: Patchwork gains and conceptual debates. *Human Rights Review* [online]. 2005, 7(1), 27-48 [cit. 2016-03-14]. DOI: 10.1007/s12142-005-1001-4. ISSN 1524-8879. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s12142-005-1001-4>

KRINGELBACH, Morten L. et al. A Specific and Rapid Neural Signature for Parental Instinct. *PLoS ONE*. 2008, 2(3), 1-7. DOI: A Specific and Rapid Neural Signature for Parental Instinct. Dostupné také z: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0001664>

QUENNERSTEDT, Ann. Children, But Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the "3 p's". *The International Journal of Children's Rights*. 2010, 18(4), 619-635. DOI: 10.1163/157181810X490384. ISSN 0927-5568. Dostupné také z: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/10.1163/157181810x490384>

RUTKOW, Lainie a Joshua T. LOZMAN. Suffer the Children? A Call for United States Ratification of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Harvard Human Rights Journal*. 2006, 19, 161-191.

STEWART, David P. Ratification of the Convention on the Rights of the Child. *Georgetown Journal on Fighting Poverty*. 1998, (5), 161-184. Dostupné také z: <http://www.law.du.edu/documents/sutton-colloquium/materials/2013/Stewart-David-Ratification-of-the-Convention-on-the-Rights-of-the-Child.pdf>

Právní dokumenty

African (Banjul) Charter on Human and Peoples' Rights (Adopted 27 June 1981, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58 (1982), entered into force 21 October 1986). 1986. Dostupné také z: http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf

African Charter on the Rights and Welfare of the Child (ACRWC). African Union, 1999. Dostupné také z: <http://pages.au.int/acerwc/documents/african-charter-rights-and-welfare-child-acrwc>

American Convention on Human Rights. 1969. Dostupné také z: http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.pdf

American Declaration of the Rights and Duties of Man. 1948. Dostupné také z: <https://www.oas.org/dil/1948%20American%20Declaration%20of%20the%20Rights%20and%20Duties%20of%20Man.pdf>

Convention on the Rights of the Child. United Nations, 1989. Dostupné také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

Charter of the Organization of American States. 1993. Dostupné také z: http://www.oas.org/dil/treaties_A-41_Charter_of_the_Organization_of_American_States.pdf

CRC/C/4/Rev.4: Convention on the Rights of the Child – Rules of procedure. United Nations, 2015. Dostupné také z:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/4/Rev.4&Lang=en

CRC/C/11/Add.11: Convention on the Rights of the Child – Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention. Initial reports of States parties due in 1994. United Nations, 1996. Dostupné také z:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F11%2FAdd.11&Lang=en

CRC/C/62/3: Convention on the Rights of the Child – Rules of procedure under the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. United Nations, 2013. Dostupné také z:

http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/OPIC_Rules_of_Procedure.doc

CRC/C/83/Add.4: Convention on the Rights of the Child – Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention. Periodic reports of States parties due in 1999. Czech Republic. United Nations, 2002. Dostupné také z:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F83%2FAdd.4&Lang=en

CRC/C/CZE/3-4: Convention on the Rights of the Child – Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention Third and fourth periodic reports of States parties due in 2008. Czech Republic. United Nations, 2011. Dostupné také z: [https://documents-dds-](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/417/60/PDF/G1041760.pdf)

[ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/417/60/PDF/G1041760.pdf](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/417/60/PDF/G1041760.pdf)

CRC/C/CZE/CO/3-4: Convention on the Rights of the Child – Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding Observations: Czech Republic. United Nations, 2011. Dostupné také z:

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC.C.CZE.CO.3-4.doc>

CRC/C/GC/7/Rev.1: Convention on the Rights of the Child – General Comment No. 7 (2005): Implementing child rights in early childhood. United Nations, 2006. Dostupné také z:

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/GeneralComment7Rev1.pdf>

Declaration of the Rights of the Child. 1959. Dostupné také z:

<http://www.unicef.org/malaysia/1959-Declaration-of-the-Rights-of-the-Child.pdf>

European Social Charter. 1961. Dostupné také z:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168006b642>

Evropská úmluva o ochraně lidských práv (ve znění protokolů č. 11 a 14). 1950.

Dostupné také z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

Geneva Declaration of the Rights of the Child. 1924. Dostupné také z:

http://www.unicef.org/vietnam/01_-_Declaration_of_Geneva_1924.PDF

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. United Nations, 1966.

Dostupné také z:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-3.en.pdf>

International Covenant on Civil and Political Rights. United Nations, 1966. Dostupné

také z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-4.en.pdf>

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2000 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z:

<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280000815>

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2000 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z:

<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280001282>

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2000 [cit. 2016-02-18].

Dostupné z: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280309665>

Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States parties under article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child (2010) (Adopted by the Committee on the Rights of the Child at the Fifty-fifth Session, CRC/C/58/Rev.2, 13 September- 1 October 2010). *United Nations: Office of the High Commissioner for Human Rights* [online]. (c)1996-2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z:

[http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/c\)Treaty-specificguidelinesregardingtheformandcontentofperiodicreportstobesubmittedbyStatespartiesunderarticle44,paragraph1.aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/c)Treaty-specificguidelinesregardingtheformandcontentofperiodicreportstobesubmittedbyStatespartiesunderarticle44,paragraph1.aspx)

Report of the Working Group on a draft convention on the rights of the child. United Nations, E/CN.4/1989/48. Dostupné také z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G89/112/38/PDF/G8911238.pdf?OpenElement>

Resolution Adopted by the General Assembly A/RES/50/155: Conference of States Parties to the Convention on the Rights of the Child. United Nations, 1995. Dostupné také z: <http://www.un.org/documents/ga/res/50/ares50-155.htm>

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí: Úmluva o právech dítěte. In: *Sbírka zákonů*. 1991, částka 22, 104/1991.

Universal Declaration of Human Rights. 1948. Dostupné také z:

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů*. Ročník 1993, 1/1993.

Vienna Convention on the Law of Treaties. 1969. Dostupné také z:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>

Webové stránky

African Union replaces dictators' club. *BBC News* [online]. 2002 [cit. 2016-03-01].

Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2115736.stm>

Africký soud pro práva člověka a národů. *Rozvojovka* [online]. 2012 [cit. 2016-03-01].

Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/analyzy/154-africky-soud-pro-prava-cloveka-a-narodu.htm>

BAILEY, Peter. History: The Creation of the Universal Declaration of Human

Rights. *Universal Rights Network* [online]. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z:

<http://www.universalrights.net/main/creation.htm>

Committee on the Rights of the Child: General Comments. *United Nations: Office of the High Commissioner for Human Rights* [online]. 2016 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

Committee on the Rights of the Child: Decisions. *United Nations: Office of the High*

Commissioner for Human Rights [online]. (c)1996-2016 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z:

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/Decisions.aspx>

Databases: Historical Information. *United Nations: Treaty Collection* [online]. (c) 2016

[cit. 2016-02-18]. Dostupné z: [https://treaties.un.org/Pages/HistoricalInfo.aspx#Czech Republic](https://treaties.un.org/Pages/HistoricalInfo.aspx#CzechRepublic)

Databases: Charter of the United Nations and Statute of the International Court of

Justice, chapter IV - human rights. *United Nations: Treaty Collection* [online]. 2016

[cit. 2016-02-18]. Dostupné z:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en#EndDec

International Year of the Child. *United Nations* [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/31/169

Interpretation of the American Declaration of the Rights and Duties of Man Within the Framework of Article 64 of the American Convention on Human Rights, Advisory Opinion OC-10/89, July 14, 1989, Inter-Am. Ct. H.R. (Ser. A) No. 10

(1989). *University of Minnesota Human Rights Library* [online]. [cit. 2016-03-08].

Dostupné z: https://www1.umn.edu/humanrts/iachr/b_11_4j.htm

Malí Romové jsou stále odsouváni do praktických škol, tvrdí

aktivisté. *IDnes.cz* [online]. 2012 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z:

http://zpravy.idnes.cz/ceske-skoly-diskriminuji-romske-deti-dwn-/domaci.aspx?c=A121108_141852_domaci_zt

World Summit for Children (1990). *United Nations* [online]. 1997 [cit. 2016-03-08].

Dostupné z: <http://www.un.org/geninfo/bp/child.html>

Abstrakt

Mezinárodní ochrana práv dítěte

Cílem mé diplomové práce je analýza a popis historického vývoje a aktuálního stavu ochrany práv dětí v rámci mezinárodního práva. Text se předně zabývá úvodem do problematiky postavení dětí ve společnosti a nutnosti jejich zvýšené ochrany – přes komplexní mezinárodněprávní regulaci se jedná o stále aktuální téma, když úroveň dodržování takových závazků se v jednotlivých státech výrazně liší. Hlavní text diplomové práce sestává ze tří hlavních tematických bloků. První sestává z exkurzu do historie mezinárodní úpravy ochrany práv dětí, když nastiňuje vývoj jejich postavení reflektovaný jednotlivými nástroji mezinárodního práva. Je popsán postupný posun od společensky takřka neviditelné skupiny, které nebyla garantována žádná zvláštní práva, přes zabezpečení jejich obecných práv univerzálními instrumenty ochrany lidských práv až po dosavadní vrchol mezinárodní snahy o ochranu práv dětí, kterým je komplexní Úmluva o právech dítěte. Druhý tematický blok se potom věnuje právě Úmluvě o právech dítěte. Této mezinárodní smlouvě je, vzhledem k její důležitosti, věnován podstatný prostor, kde se tato práce zabývá jejím významem, historií, mechanismy implementace, vztahem České republiky k Úmluvě, Výborem OSN pro práva dítěte a hlavně popisem a analýzou jejich ustanovení. Zvláštní pozornost je potom věnována jejím ustanovením ohledně definice dítěte a obecným principům, kterými se celá Úmluva řídí. Opomenuty nejsou ani neméně podstatné opční protokoly Úmluvy. Třetí část této práce potom reflektuje postavení regionálních organizací v rámci ochrany práv dětí – je vysvětlena důležitost takových organizací a následně jsou konkrétně popsány nejdůležitější charakteristiky tří hlavních lokálních subsystémů ochrany lidských práv – Evropy, Ameriky a Afriky. Závěr diplomové práce potom uceleně shrnuje veškeré uvedené informace a stručně nastiňuje, jakým vývojem obor ochrany práv dětí prošel, včetně popisu aktuální situace a úvah o možném zvýšení standardu ochrany práv dětí.

Summary

International protection of children's rights

The purpose of this thesis is to analyze and describe the historical development and current state of children's rights protection under international law. In the first place this text provides an introduction to the issue of the status of children in society and the need for its increased protection. This issue is still actual even if international regulation provides children with complex protection. The ongoing problem is the level of compliance with such obligations, which varies in Member States considerably. The main text of this thesis consists of three main thematic blocks. First one is formed by an excursion into the history of international protection of children rights. This block outlines position of children, which is mirrored in the development of various instruments of international law. It describes a gradual shift from socially almost invisible group, which was not guaranteed any special rights to first general protection by universal human rights instruments and to actual peak of international protection of children rights, which is represented by comprehensive Convention on the Rights of the Child. The second thematic section is dedicated just to Convention on the Rights of the Child where considerable amount of space is devoted to this international treaty. This work deals with related issues like its importance, history, mechanisms of implementation, the relationship of Czech Republic to the Convention, the UN Committee on the Rights of the Child and analytical description of its provisions. Special attention is devoted to its provisions regarding the definition of the child and general principles. Thesis do not omit equally vital Optional Protocols of the Convention. The third part of thesis reflects the status of regional organizations in the system of protection of children's rights and explains the importance of such organizations. Then there are specifically described the key characteristics of three major subsystems of the local human rights protection – Europe, America and Africa. The final section then comprehensively summarizes all the provided information and briefly outlines the development of the field of protection of children's rights along with description of current situation and thoughts about possible rise in the standard of protection of children's rights.

Klíčová slova / Key words

Mezinárodní právo veřejné

Lidská práva

Práva dětí

Děti

Univerzální ochrana

Regionální ochrana

Public international law

Human's rights

Children's rights

Children

Universal protection

Regional protection